

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM

PÉNZÜGYI ÉS SZÁMVITELI KAR

SZAKDOLGOZAT

Böröcz Richárd
Nappali
Pénzügy és Számvitel
Pénzügyi szolgáltatások

2023

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
PÉNZÜGYI ÉS SZÁMVITELI KAR

**A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság
összehasonlítása a koronavírusjárvány által kiváltott
2020. évi válsággal**

Belső konzulens: Prof. Dr. Losoncz Miklós

Külső konzulens: Győr Tamás

Böröcz Richárd

Nappali

Pénzügy és Számvitel

Pénzügyi szolgáltatások

2023

NYILATKOZAT

Alulírott BÖRÖCZ RICHÁRD..... büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerezés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény piágiუმellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 2023. év .....05..... hónap .....07..... nap

Böröcz Richárd.....

hallgató aláírása

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	2
2. A VÁLSÁGOK BEMUTATÁSA.....	5
2.1. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság bemutatása	5
2.1.1. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság hatása az USA gazdaságára és politikájára	10
2.1.2. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság hatása az EU gazdaságára és politikájára.....	11
2.1.3. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság hatása Magyarország gazdaságára és politikájára.....	14
2.2. A 2020. évi Covid-19 vírus okozta gazdasági válság bemutatása	16
2.2.1. A 2020-as Covid-19 vírus okozta válság hatása az USA gazdaságára és politikájára.....	17
2.2.2. A 2020-as Covid-19 vírus okozta válság hatása az EU gazdaságára és politikájára.....	19
2.2.3. A 2020-as Covid-19 vírus okozta válság hatása Magyarország gazdaságára és politikájára.....	21
2.3. Kína „zero covid” politikájának hatása a világgazdaságra a gazdaságra	22
2.4. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság összehasonlítása a koronavírusjárvány által kiváltott 2020. évi válsággal	23
3. A KUTATÁS MÓDSZERTANA	25
3.1. A kutatási módszer ismertetése	25
3.2. Hipotézisek	26
4. ELEMZÉS A MÉLYINTERJÚ ALAPJÁN	28
4.1. Egy helyi vállalkozás, a Cinemascope Stúdió bemutatása	28
4.2. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság kisvállalkozóra gyakorolt hatása.....	30
4.3. A 2020. évi válság kisvállalkozóra gyakorolt hatása	35
4.4. A két válság összehasonlítása a kisvállalkozó szemszögéből és kitekintés a várható gazdasági helyzetre	36
5. A KÉRDŐÍV ELEMZÉSE	40
5.1. A válságok hatásának bemutatása és összehasonlítása a megkérdezett emberek válaszai alapján	40
5.2. Hipotézisek vizsgálata	53
6. ÉRDEKESSÉGEK, KONTEÓK	55
7. ÖSSZEFOGLALÁS	58
8. IRODALOMJEGYZÉK.....	63
ÁBRAJEGYZÉK	66
MELLÉKLETEK	68

1. BEVEZETÉS

Szakedolgozatom témája a 2008-2009-es nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság, valamint a 2020. évi Covid-19 válság elemzése. Minden eddigi válság kiváltó oka és annak megoldása is más volt. A válság különböző kiváltó okai és azok elemzése jó példaként szolgálhat az emberiség számára, hogy tanuljon múltbeli hibáiból. Gazdasági válságról akkor beszélünk, amikor egy ország gazdaságának több területén jelentős visszaesés tapasztalható. Ilyen makrogazdasági mutatók a GDP (gross domestic product), a GDI (gross domestic income), az ipari termelés, a foglalkoztatottság, és a kiskereskedelmi forgalom.

A gazdasági válságok kialakulásával kapcsolatban három megközelítés létezik:

- A gazdasági növekedés több erőforrást igényel, ami ha elfogy, infláció alakul ki. Ennek egyik lehetséges kezelési módja a kamatemelés, ami a gazdasági növekedés csökkenésével jár. Ha az inflációt nem kezelik, akkor csökken a kereset vásárlóértéke, visszaesik a fogyasztás, ezáltal a bevétel és a nyereség is csökken, így a gazdaságban visszaesés következik be.

- A második megközelítés a Smith és Walras féle elmélet, mely szerint a gazdaságot stabil, egyensúlyi állapot jellemzi, de a külső hatások (járvány, háború, árupiaci termék áremelkedése) gazdasági válságot idéz elő.

- A harmadik, Hyman Minsky közgazdász elmélete szerint a gazdaságban előbb-utóbb bekövetkezik a válság. A gazdasági növekedés időszakában a piaci szereplők nagyobb kockázatot vállalnak, ez megnöveli a tőkeáttét mértékét, ami pénzügyi összeomláshoz vezet. Úgy gondolom, hogy az eddig tapasztaltak alapján a válságokat nem lehet pontosan előre jelezni (www.elemzeskozpont.hu-1, 2023.).

Témámnak azért választottam a gazdasági válságok elemzését, mert ez a téma mindig is foglalkoztatott. Már korábban is érdekelt a bankrendszer és az egyéb pénzügyi szolgáltatások világa, ezért jelentkeztem a pénzügyi szolgáltatások specializációra. A képzés órái mellett a bankszférából is érkeztek neves szakemberek egyetemünkre oktatni kurzus keretében, ami tovább segített a téma megkedvelésében és a tudásom elmélyítésében. Ezen tananyagok elsajátítása közben a pénzügyi szolgáltatások tantárgyai átfogó képet adtak a válságokról is számomra.

Dolgozatom kiindulási pontját a téma iránti érdeklődésem motiválja, hiszen napjaink szerves részévé váltak a válságok. Szakedolgozatomban bemutatom az ezekhez a krízisekhez vezető

utat, valamint a következményeiket. A válságokat az emberek általában nem értik és ezért félnek tőlük. Első ránézésre mindegyik válság a maga komplexitásában ijesztő. Dolgozatom fő célja, hogy bemutassam a 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság, valamint a Covid-19 vírus okozta gazdasági válság kialakulását, következményeit, lehetséges megoldásait és utóhatásait.

Szakedolgozatom első felében, átfogó képet kívánok adni a vizsgált válságokról, azok bemutatásával és Magyarországra gyakorolt hatásairól. Gyűjtött szakirodalom alapján információkat szeretnék beemelni a dolgozatomba, melyek segítenek megérteni a későbbi elemzésem szempontjait. Szakedolgozatomnak ezt a szakaszát szekunder információk alapján készítettem, melyhez számos kutatást olvastam és gyűjtöttem a Budapesti Gazdasági Egyetem oktatóitól is. Fontosnak tartottam, hogy a válságok kapcsán ne csak gazdasági vonalon haladjak, hanem motiváló érzelmekről is szót ejtsek, mert egy válság keretében az emberi érzelmek is fontos szerepet játszanak és a későbbi témák megértéséhez ezek segítséget nyújtanak majd.

Dolgozatom második felében, kutatási kérdéseimre keresem a válaszokat, melyek során több szemszögből is szeretném megvizsgálni, hogy milyen volt a hétköznapi magyar átlagember pénzügyi kultúrája és rátermettsége egy-egy válság idején. Az alább felsorolt főbb kérdések azok, melyek mentén haladva kutatást végeztem a szakedolgozatomhoz:

1. Mekkora szerepet játszott az emberek életében a két válság?
2. Melyik válságot hogyan élték meg és mik voltak a válságok utóhatásai számukra?
3. Mik voltak a vizsgált vállalkozás válság okozta problémái, illetve, ezek okai?
4. Milyen döntéseket hozott a vállalkozó vállalkozása életben tartásához a válság után?

Dolgozatomban bemutatok egy interjút egy vidéki egyéni kisvállalkozóval, aki az elmúlt 30 év minden válságát megélte egy olyan megyében, ahol az egy főre jutó GDP alapján 2020-ban Magyarország 19 megyéje közül, a 17. helyen állt (Egy főre jutó bruttó hazai termék vármegye és régió szerint, 2021.).¹ Az ő szemén keresztül is szeretném bemutatni, hogyan élték és élnek meg napjainkban az emberek a válságokat. Szerintem az ő tapasztalatain keresztül bemutatott és megvizsgált válságmegélés, illetve annak megoldási stratégiáinak kielemezése egy fontos új perspektívát adhat a szakedolgozatomhoz. Ezt azért tartom fontosnak, mert alapvetően ezek a mikro-, kis- és középvállalkozások, illetve az egyéni vállalkozások a gazdaság egyik

---

¹ https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0078.html Letöltés dátuma: 2023 .02. 11.

legfontosabb motorjai. Egy ország gazdasága csak akkor lehet igazán működőképes, ha a kis- és középvállalkozások megfelelően működnek, jól teljesítenek és ezáltal az emberek életszínvonala megfelelő ahhoz, hogy a fogyasztói társadalom gazdasága kielégítően működhessen.

Egy kérdőív formájában kutatást végeztem arról, hogy az emberek miként élték meg a válságokat. A kérdőíves megkérdezéses kutatásom célja, hogy ismertessem a válság hatásait a megkérdezettek szemszögéből.

Dolgozatom záró részében a vizsgált hipotézisekre válaszolok, megvizsgálom az emberek és a kisebb cégek mennyire váltak agilissá, illetve gazdasági szempontból tanultak-e annyit a korábbi válságokból, hogy könnyebben vegyék a jelenkori gazdasági krízisek miatt okozott nehézségeket.

Kitekintek a jövőbe: Mit hozhat még a Covid-19 okozta válság?

Személyes hipotézisem, hogy a gazdasági tudás, pénzügyi kultúra terén még bőven van hova fejlődni a magyar lakosságnak és a reálgazdaság szereplőinek. Az utóbbi években azt tapasztalom, hogy pénzügyileg egyre tudatosabbá váltak az emberek és arra számítok, hogy a kérdőívek elemzése során ez fog az adatokból kiderülni. Ha ez valóban így lesz, akkor talán nem fogja az embereket egy esetleges újabb válság már felkészületlenül érni. A téma aktualitását mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a különböző járványok, háborúk egyre inkább a hétköznapijaink valóságává váltak.

2. A VÁLSÁGOK BEMUTATÁSA

2.1. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság bemutatása

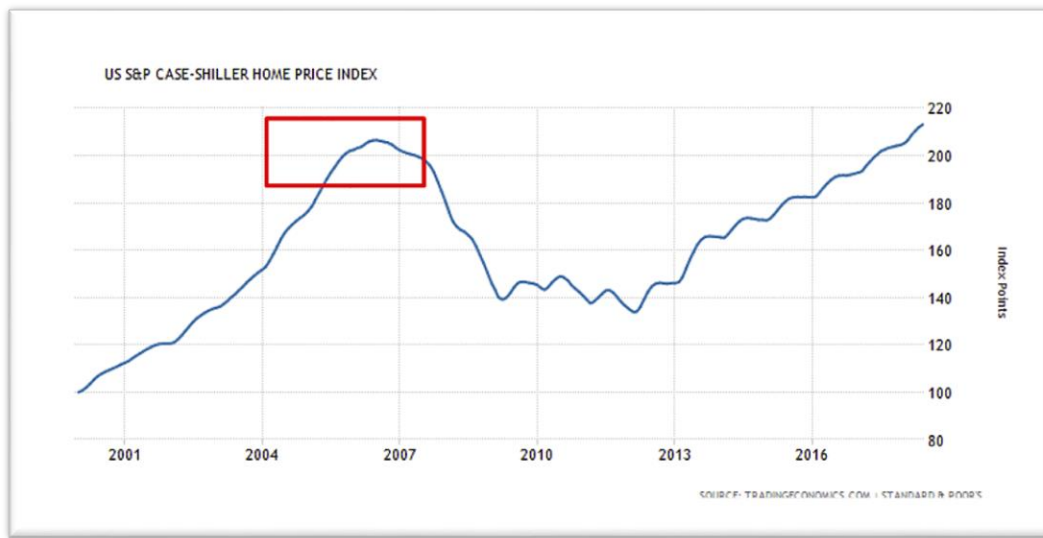
A válság fő okának bemutatásához vissza kell tekintenünk az időben, egészen az 1980-as évekig. Lewis Ranieri neve talán kevésbé ismerős sokak számára, pedig az ő nevéhez köthető az a találmány, ami jelentős hatást gyakorolt a pénzügyi piacokra. Ez az MBS (mortgage-backed securities), azaz a jelzálog-fedezett értékpapír. Az MBS egy olyan értékpapír, amelyben jelzáloghitelek szolgálnak alapul. Az MBS-eket különféle típusú jelzáloghitelek (például ingatlanhitelek) kombinálásával hozzák létre. Az MBS-ek alapvetően olyan befektetési eszközök, amelyek biztosítják a bankok számára a pénzügyi likviditást és likviditást biztosítanak az ingatlanpiaci hitelezés számára is. Ranieri, a Salomon Brothers egykori vezetője, az 1980-as években találta ki a jelzálog-fedezett értékpapírokat, amelyek lehetővé tették a bankok számára, hogy jelzáloghiteleiket értékpapírokká alakítsák és értékesítsék a befektetőknek. Az ötlet nyomán számos pozitív hatás következett be a bankszektorban. Javult a likviditás, hiszen a MBS-ek megjelenése növelte a jelzáloghitelek piacán a likviditást, mivel a bankok könnyebben értékesíthették azokat, így javult az árazásuk és a kockázatuk is csökkent. Növelte a hitelkihelyezést, mert a bankok által létrehozott MBS-eknek köszönhetően a bankok nagyobb mennyiségben tudtak jelzáloghiteleket kihelyezni, mivel azokat könnyebben el tudták adni, így a pénzügyi rendszer hatékonyabban tudta finanszírozni az ingatlanpiaci növekedést. Csökkent a kockázat, hiszen az MBS-ek diverzifikálták a kockázatot, mivel a bankok nem csak saját portfóliójukat tudták értékesíteni, hanem más bankok által kiadott jelzáloghiteleket is. Ezáltal a kockázatot a bankok megosztották egymás között. A MBS-ek által megjelentek új befektetési lehetőségek, amelyek a piacok szélesebb rétegei számára is elérhetővé váltak. A MBS-ek növelték a pénzpiacok hatékonyságát, mivel azok könnyebben és gyorsabban tudtak reagálni az ingatlanpiaci változásokra. Lewis Ranieri jelzálog-fedezett értékpapír (MBS) találmánya ugyan javított a pénzpiacok hatékonyságán és a bankok hitelezési képességén, azonban a 2008-as pénzügyi válság rámutatott arra, hogy a MBS-eknek is lehetnek negatív hatásai. A MBS-ek által a kockázatok összekapcsolódtak a pénzügyi rendszerben. Az MBS-ek különféle típusú jelzáloghiteleket kapcsoltak össze és a különböző hitelek kockázatai így összeolvadtak. Ez azt jelentette, hogy a pénzügyi válság során az egész pénzügyi rendszerre kiterjedő kockázati szinthez vezetett. Az MBS-eknek köszönhetően a bankok könnyebben tudtak alacsony minőségű, kockázatos jelzáloghiteleket kiadni. Az ilyen hitelek később az

MBS-ek részét képezték, és a válság idején ezeknek az alacsony minőségű hiteleknek az összeomlása is hozzájárult a válsághoz. Az MBS-ek történelmi hitelezési és piaci trendekre épültek, amelyeket azonban a pénzügyi válság teljesen felborított. Az MBS-ek piaca összeomlott, amikor a jelzáloghitelek elkezdtek bedőlni és az árak jelentősen csökkentek, amelynek hatására sok befektető nagy veszteséget szenvedett. Ezen negatív hatások rámutatnak arra, hogy az MBS-ek használata nem veszélytelen, és hogy azok is hozzájárulhatnak a pénzügyi rendszer instabilitásához. Az MBS mellett fontos megjegyezni, hogy van egy másik pénzügyi termék, ami nagyban hozzájárult a válság kialakulásához és ez nem más, mint a CDO (collateralized debt obligations), azaz fedezettel ellátott adósságkötelezettségek. A CDO egy olyan pénzügyi instrumentum, ami a kötvényportfólió kockázatát vállalja és a portfólió cash flowjából biztosítja a kifizetéseket (www.portfolio.hu-1, 2008.).

A CDO-k szintén fedezettel ellátott értékpapírok, azonban ezekben a fedezetet nem jelzáloghitelek, hanem adósságkötelezettségek, például hitelkártya-tartozások, diákhitel-tartozások, autóhitelek stb. jelentik. A CDO-k létrehozásához a fedezetet több rétegre bontják, amelyek különféle kockázati szinteket képviselnek. A CDO-kat a kockázat szerint csoportosítják, így a különböző kockázati szinteknek megfelelően a kockázati szintekre különféle befektetőknek kínálnak lehetőséget a vásárlásra. A kapcsolat a két típusú értékpapír között az, hogy a CDO-k gyakran tartalmazznak MBS-eket, azaz jelzálog-fedezetű értékpapírokat is. Az MBS-ek nagyon hasznosak lehetnek a CDO-kban, mivel nagy likviditást biztosítanak, és segíthetnek a CDO-k árazásában. Azonban a pénzügyi válság idején a CDO-kban lévő MBS-ek kockázata nőtt, és sok befektető sok pénzt veszített a CDO-kban lévő MBS-ek miatt. Ez azt mutatja, hogy a CDO-kban lévő MBS-ek is kockázatosak lehetnek, és hogy az MBS-ek használata a CDO-kban hozzájárulhat a pénzügyi instabilitáshoz. Kezdetben volt ingatlanfedezet a CDO-k mögött, de ahogy egyre haladt az idő ezek a biztosítékok kikoptak. Mindez azért történhetett meg, mert a termék egyre népszerűbbé vált és a növekvő hozamok mellett az ilyen apró részletkérdések már senkit nem érdekeltek. Lényegében a végén már csak a jelzáloghitel visszafizetésének ígérete állt fedezetként, ami a befektetők nagy részének elegendő volt, hiszen úgy gondolták, hogy ez az erős és kiszámítható piac sosem dőlhet be. Mivel a CDO egy kötvény volt, amit gyakorlatilag összeraktak, meg volt az a tulajdonsága is, hogy szét is lehetett szedni és a CDO eladhatatlan részeit akár egy új CDO-ba ismét be lehetett csomagolni. Akkor mégis hogyan tudták ezeket a „hulladék” pénzügyi termékeket eladni? A válasz nagyon egyszerű. A 2008-as válságot megelőző években a növekvő mennyiségben kibocsátott, gyakran nehezen áttekinthetően strukturált kötvényeknek (CDO-knak) a

hitelminősítők általában kimagaslóan jó AAA minősítést adtak, ami a befektetők számára azt az információt intermediálta, hogy minimális kockázatot hordoznak ezek a kötvények (Mérő, 2021.). A kötvényeket értékelő minősítők pedig a bankok zsebében voltak. Például a Standard & Poor's megadta a legjobb minősítést egy-egy CDO-ra, mert attól tartottak, hogy a bankok legközelebb nem hozzájuk viszik minősítésre a következő kötvénycsomagot. Ez a csalás évekig működött, mert az ingatlanok árai folyamatosan emelkedtek és töretlenül érkeztek az újabb fizetőképes hitelfelvevők, akik az ilyen CDO-k fedezeteként szolgáltak, mint hiteltörlesztők.

1. ábra: Ingatlanárak növekedése az Amerikai Egyesült Államokban

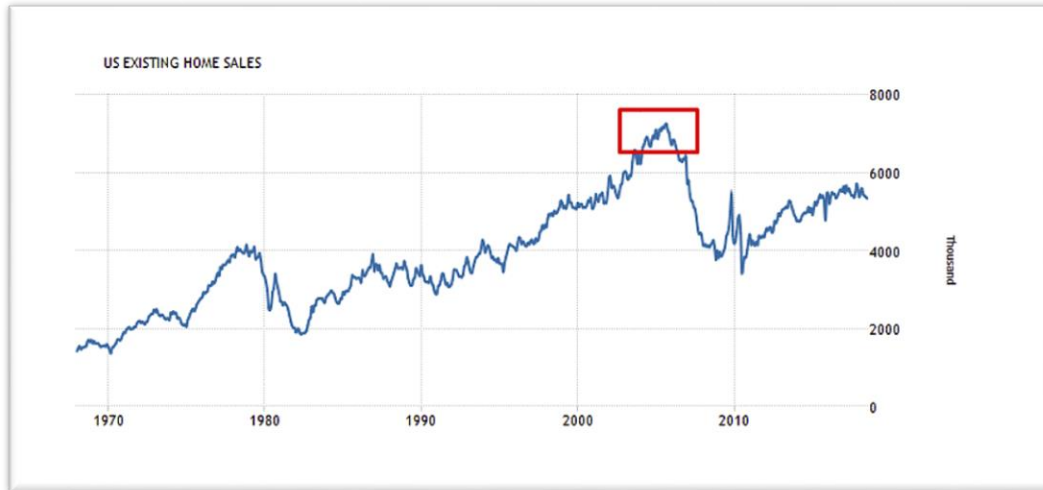
Forrása: <https://tradingeconomist.com>² (www.elemzeskozpont.hu-2, 2023.)

A problémák akkor kezdődtek, amikor egyre több MBS (mortgage-backed securities), azaz a jelzálog alapú kötvény került bele úgy a CDO-kba, amit nem igazán lehetett megbecsülni, hogy milyen arányban fogják a mögöttük lévő hitelfelvevők azt visszafizetni. Azonban a hitelminősítők már csak akkor léptek, amikor a negatív pénzügyi esemény bekövetkezett, azaz hirtelen több kategóriával rontották a CDO-k minősítését. A korábban AAA, de legalább AA minősítésű CDO-kat egyik napról a másikra, szinte egyszerre a spekulatív kategóriákba sorolták át. Ez alapján elmondható, hogy ezzel a magatartással a hitelminősítők a válság egyik legjelentősebb felelősévé váltak. Emiatt a befektetőknek a hitelminősítőkbe és a minősítési gyakorlatukba vetett bizalma is a következő években nagymértékben csökkent (Mérő, 2021.). A folyamat megértéséhez az is hozzátartozik, hogy egy hatalmas ingatlan boom zajlott éppen

---

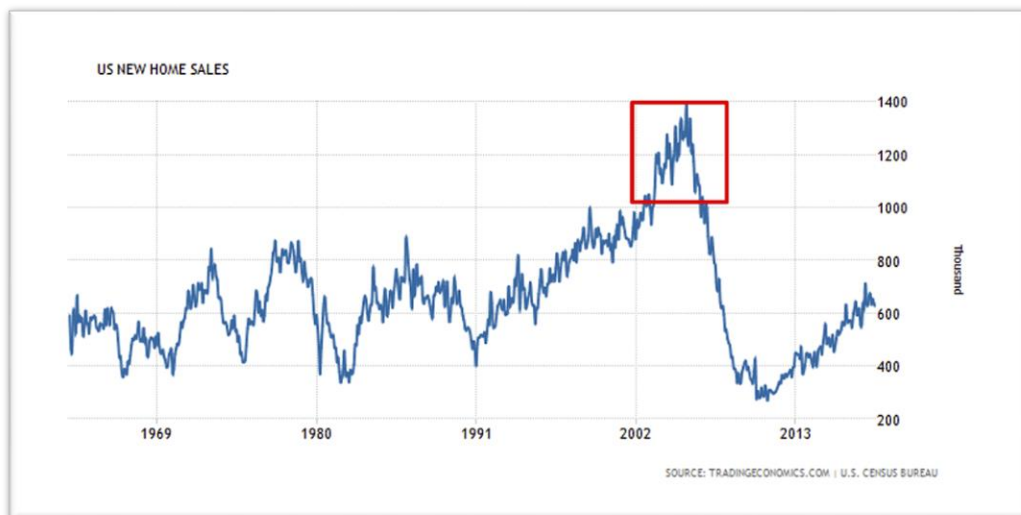
² <https://elemzeskozpont.hu/penzugyi-valsag-2008-gazdasagi-valsag-hatasai-kovetkezmenye> Letöltés dátuma: 2023. 02. 18.

akkor az USA-ban, ami miatt könnyen megesett, hogy egy ingatlanra nem 1, hanem akár egyszerre 4 jelzálog is be lett jegyezve. Olyan szélsőséges dolog is megtörténhetett, hogy valaki a kutyája nevére vett fel hitelt, mert senki nem vizsgálta meg a hitelfelvevő dokumentumait. Ezzel széles társadalmi réteg kaphatott hitelt az ügylet alján, a tetején pedig a bank úgy csomagolta be, hogy eladható legyen.

2. ábra: Használt ingatlan eladások száma az Amerikai Egyesült Államokban

Forrás: <https://tradingeconomist.com> (www.elemzeskozpont.hu-2, 2023.)

3. ábra: Új építésű ingatlan eladások száma az Amerikai Egyesült Államokban

Forrás: <https://tradingeconomist.com> (www.elemzeskozpont.hu-2, 2023.)

A lavina akkor indult meg, amikor az USA átmenetileg gyengén teljesítő gazdasága miatt elkezdtek megjelenni a nemfizető hitelek, akiknek a száma hamar növekedni kezdett. Mivel a pontosan törlesztő hitelfelvevők befizetéseiből fizették ki a CDO tulajdonosait, ezek hozama

és népszerűsége is egyre csökkent. A bajt tovább tetézte, hogy ezzel egy időben az ingatlanárak is elkezdtek csökkenni, így a termék alól nagyon gyorsan eltűnt a fedezet (Lenkei, 2016).

Mindezek következménye volt, hogy a CDO termékek értéke meredeken csökkent, azonban ezek továbbra is megtalálhatók voltak a befektetési alapok és bankok portfóliójában. A kötvényekre biztosításokat is lehetett kötni a nemfizetési kockázat miatt, ezzel nagyon sok CDO tulajdonos élt is. Ebben az időszakban a CDS piac is felértékelődött (credit default swap, egyfajta biztosítás, swap ügylet). Mivel nagy számban váltak értéktelenné a CDO termékek a CDS biztosításokat kínáló biztosítók is hamar bajba kerültek (www.elemzeskozpont.hu-3, 2022.).³ Ezzel a kör bezárult, egyértelműen elindult a 2008-2009-es évek nagy pénzügyi világválsága, melynek során több évtizede működő befektetési bankok és biztosítók sora ment csődbe (www.elemzeskozpont.hu-4, 2023).⁴

A válság alapjainak ismertetése után fontos a tágabb képet is megvizsgálni. A 2008-as gazdasági válság, amelyet pénzügyi válságnak is neveznek, az egyik legnagyobb gazdasági visszaesést okozta a modern történelemben. A válság globális hatással volt az összes gazdaságra és minden ágazatra, a tőzsdéktől az ingatlanpiacig. A válság fő oka a hitelválság volt, amely a subprime (másodrendű) jelzáloghitelek piacán kezdődött az Egyesült Államokban. Ezek a hitelek magas kockázatot jelentettek, mivel a kölcsönadók nem voltak képesek fizetni a törlesztőrészeket. Ezt követően a bankok átvették az adósságokat, de amikor a válság kitört, a bankok nem tudták törleszteni az adósságokat. Az adósságokkal küzdő bankok csődbe mentek, aminek hatására a pénzügyi piacok összeomlottak. A bankok nem tudták kihelyezni a kölcsönöket, a befektetők pedig elkezdték kivonni a befektetéseiket a tőzsdéről és a befektetési alapokból. Ennek következtében az összes piac elkezdett esni, és a gazdaság világszerte recesszióba süllyedt. A válság hatásai nagyon súlyosak voltak. Milliók veszítették el az állásukat, az emberek elvesztették megtakarításaikat és befektetéseiket, a vállalkozások bezártak és az ingatlanpiac szinte teljesen összeomlott. Az államok a válság kezelése érdekében többféle válságkezelő intézkedést vezettek be, mint például a gazdasági ösztönzőket, a bankmentési programokat és a monetáris lazítást. A 2008-as gazdasági válság világszerte óriási gazdasági és társadalmi hatással járt. A válság következtében a gazdasági szereplők és a

---

³ <https://elemzeskozpont.hu/cds-jelentese-fogalma-cds-felar-grafikon-magyarorszag> Letöltés dátuma: 2023. 02. 18.

⁴ <https://elemzeskozpont.hu/cdo-mbs-clo-ujra-tozsden-vannak-2008-valsagot-okozo-termekek> Letöltés dátuma: 2023. 02. 18.

nemzetállamok is megtanulták, hogy milyen nehézségekkel járhat az, ha egy gazdaság túlságosan függ a spekulatív pénzügyi tevékenységektől. Ennek eredményeként az újabb gazdasági válságok elkerülése érdekében a kormányok világszerte olyan szabályozó és felügyeleti rendszereket hoztak létre, amelyek jobban ellenőrzik a pénzügyi piacokat és csökkentik azok kockázatait. A 2008-as gazdasági válság a világgazdaság egyik legnagyobb válsága volt az 1930-as évekbeli nagy gazdasági világválság óta. Ez a válság az Egyesült Államokban kezdődött, és az egész világra kiterjedt.

2.1.1. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság hatása az USA gazdaságára és politikájára

Az Egyesült Államok gazdasága a 2008-as válság előtt a világ egyik legnagyobb és legfejlettebb gazdasága volt, amely a hosszú ideig tartó gazdasági bővülés és az innovációk eredményeként érte el ezt a pozíciót. Az 1990-es évek elején az Egyesült Államok gazdasága nagy lendületet vett, és a technológiai forradalomnak köszönhetően az információs technológiai szektor egyre meghatározóbb szereplőjévé vált a gazdaságnak. Az ország GDP-je és a foglalkoztatás növekedése dinamikus volt, a munkanélküliségi ráta alacsony, az infláció pedig kiszámíthatóan stabil volt. Az 1990-es évek végén és a 2000-es évek elején az Egyesült Államok ingatlanpiaca jelentős növekedést mutatott. A bankok könnyen hiteleztek, és az emberek sok hitelt vettek fel otthonvásárlásra, befektetési célokra vagy más kiadásokra. A 2000-es évek elején azonban az ország gazdasága már csak lassabb mértékben nőtt, a „dotcom-lufi” pedig kezdett kipukkadni. Ezt követően az Egyesült Államokban az ingatlanpiac és a jelzálogpiac fejlődése vált jellemzővé, amely felgyorsult és a bankok egyre nagyobb mennyiségű jelzáloghiteleket adtak ki az ingatlanpiac fellendülése miatt. A jelzáloghitelek nagy része azonban kockázatos volt és amikor az ingatlanpiac összeomlott, az emberek már nem tudták tovább fizetni a jelzáloghiteleiket, ami emiatt pénzügyi válságot okozott az országban és jellemzően világszerte is.

2007-ben az ingatlanpiac zuhanásba kezdett, és az ingatlanárak hirtelen csökkenni kezdtek. Az ingatlanpiac összeomlása nagy hatással volt a bankokra, mivel sok hitelfelvevő akkor már nem tudta visszafizetni a hitelét. A bankoknak ezeknek az adósságoknak a nagy részét veszteségként kellett leírniuk, és ennek következtében a bankok tőkéje is jelentősen csökkent. A tőkehiányos bankok egymás között sem voltak hajlandók kölcsönözni, ennek következtében a pénzpiacok is összeomlottak. Az általános bizalom hiánya és a pénzpiacok zárata miatt a vállalkozások és

a magánszemélyek nem fértek hozzá a szükséges pénzügyi forrásokhoz. Ennek eredményeként a gazdasági aktivitás drasztikusan csökkent, több millió munkahely szűnt meg és a háztartások jelentős része úgynevezett adósságcsapdába került.

Az Obama-adminisztráció a válság utáni években olyan gazdasági intézkedéseket hozott, amelyek célja elsősorban az volt, hogy a gazdaságot újraindítsák és a szabályozások megakadályozzák a hasonló válságok kialakulását a jövőben. Ezek közé tartoztak olyan intézkedések, mint a banki szabályozások szigorítása, a jelzáloghitelek átütemezése, a munkanélküliség-csökkentő és kötvényvásárlási programok, valamint az infrastruktúra és az energiaszektor fejlesztésébe. Az Obama-adminisztráció által elfogadott gazdaságélénkítő csomagok hozzájárultak a gazdasági növekedéshez és a munkahelyteremtéshez, emiatt az amerikai gazdaság újra erősödni kezdett. Az Obama-adminisztráció gazdasági politikájának fókuszában azonban nem csak a gazdasági helyreállítás volt, hanem a gazdasági egyenlőtlenségek csökkentése is. Az adminisztráció számos programot indított el, amelyek célja az volt, hogy az embereknek segítséget nyújtsanak a munkahelyek megtalálásában, az oktatásban és a szociális ellátásokhoz való hozzáférés javításában (Economic rescue, recovery, and rebuilding on a new foundation), (The great recession and Its aftermath, 2013).

A 2008-as válság az Egyesült Államok politikájára hosszú távú hatást gyakorolt és azóta is folyamatosan hatással van az ország gazdaságára és politikájára. Az intézkedések eredményeként a gazdasága azóta helyreállt és a gazdasági növekedés, valamint a munkahelyteremtés is fokozatosan visszatért a válság előtti szintre. A kormány azóta is olyan intézkedéseket hoz, amelyek célja, hogy megakadályozza a hasonló válságok kialakulását a jövőben, és erősítse az ország gazdaságát. A válság rámutatott arra is, hogy az ország gazdasági rendszere és szabályozása korábban nem volt megfelelően hatékony.

2.1.2. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság hatása az EU gazdaságára és politikájára

Az Európai Unió gazdasága a 2008-as válság előtt jól teljesített. A gazdasági növekedés dinamikus volt, az államháztartási hiányok és az államadósságok mérsékeltek voltak, az infláció alacsony szintű volt és a munkanélküliség is alacsonyabb volt, mint az Egyesült Államokban. Az európai országok között azonban megfigyelhetők voltak bizonyos eltérések és az új uniós tagállamokban (amelyek a 2004-es és 2007-es bővítések során csatlakoztak az EU-hoz) még sok területen akadtak fejlesztési kihívások. Az EU gazdasága a válság előtti

időszakban számos pozitív tendenciát mutatott, például a szolgáltatási szektorok és az ipari termelés növekedése, valamint a külföldi tőke beáramlásának növekedése.

Azonban az Európai Unió gazdasága is érintetté vált a 2008-as pénzügyi válsággal szembeni globális sokkok miatt. A válság hatására az EU gazdasága is visszaesett és a tagállamok nagy része kénytelen volt szembesülni a válság negatív hatásaival a munkanélküliség, a gazdasági növekedés és az államháztartási hiányok terén. A válság hatása azonban országonként eltérő volt. Az euróövezet országai, többek között Görögország, Spanyolország és Portugália különösen érzékenyek voltak a válság hatásaira, ezért komoly gazdasági problémákkal küzdöttek az adósságválság miatt.

Azok az országok, amelyek a válság előtt is már nehéz gazdasági helyzetben voltak, mint például Bulgária és Románia, további nehézségekkel szembesültek. A válság hatása éreztette magát a lakossági jövedelmek csökkenése, az államháztartási hiányok növekedése és az ipar teljesítményének csökkenése révén is. Az EU és Nemzetközi Valutaalap (angolul International Monetary Fund, 1945-ben létrehozott washingtoni székhelyű szervezet, amely 2020-ban 190 tagországot számlált), azaz az IMF az adósságrendezésre irányuló gazdasági mentőcsomagokat készített elő, amelyekhez kapcsolódóan szigorú gazdasági reformokat kellett a segítséget elfogadó országoknak alkalmazni. Az EU gazdaságának helyreállítása hosszú időt vett igénybe. A válság utáni években az EU-nak több olyan kezdeményezést kellett végrehajtania, amelyek célja a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás javítása volt.

A 2008-as gazdasági és pénzügyi világválság nagy vesztesévé az Európai Unió vált. 2012-re Ázsia gazdasága már túl volt a válságon, de az Egyesült Államok is fejlődésnek indult. Európa gazdasága visszaesett és 2011 második felétől egy újabb, második recesszióba süllyedt. A munkanélküliségi ráta magas volt, elérte a 11 százalékot, csak kevés EU-tagországban volt észlelhető javulás (Deák, 2020).

Az EU intézményei, mint például az Európai Központi Bank, az Európai Bizottság és az Európai Tanács, folyamatosan dolgoztak azon, hogy az EU gazdasága ellenállóbbá váljon a jövőbeni válságokkal szemben.

Ma már elmondható, hogy az Európai Unió akkori politikája jelentős hatással volt a 2008-as pénzügyi válság kezelésére és az EU gazdaságának helyreállítására. Az EU intézményei azonnal reagáltak a válságra, és számos kezdeményezést indítottak el a gazdaság stabilizálása érdekében. Az EU által elfogadott intézkedések között szerepelt a pénzügyi szektor reformja, az adósságkezelés és a gazdasági koordináció megerősítése. Az Európai Központi Bank (EKB)

is nagy szerepet játszott a válság kezelésében és számos monetáris intézkedést hajtott végre, például az alapkamatok csökkentését és a likviditás biztosítását. Ezeknek az intézkedéseknek a célja elsősorban az volt, hogy megakadályozzák az államadósság válság tovább terjedését és az euróövezet destabilizálódását. Az EU gazdaságpolitikája a válság után is folytatódott.

Az 2008-as gazdasági válság jelentős hatást gyakorolt az Európai Unió (EU) gazdaságára és politikájára. Az európai gazdaság visszaesett, az eurózóna GDP-je csökkent, a munkanélküliség emelkedett, és a vállalkozások komoly veszteségeket szenvedtek (Somai, 2009). Az EU politikája a válságkezelés során nem volt egységes. Németország és Franciaország szilárd gazdasági alapokkal rendelkeztek és ezek a gazdaságok hatékonyabban tudták kezelni a válság hatásait. Néhány európai ország, különösen a déli országok (például Görögország, Spanyolország és Portugália), az államadósság válságával küzdöttek. Az államadósság növekedése miatt ezek az országok kénytelenek voltak szigorú megszorító intézkedéseket hozni az államháztartási hiányuk csökkentése érdekében. Az államadósság válság és a gazdasági recesszió destabilizálta az eurózónát és néhány ország kilépésétől vagy az euróövezet szétválásától való félelem is felmerült. Az európai bankok is érintettek voltak a válságban, és néhányuk mentőcsomagokra vagy állami támogatásra szorult, hogy elkerüljék a csődöt. Az EU válságkezelő politikája nagyban megváltozott. Az EU intézményei nagyobb szerepet kaptak a gazdasági koordináció és az államháztartási fegyelem megerősítésében. Az EU később olyan intézkedéseket is hozott, mint az Európai Stabilitási Mechanizmus (ESM), amely célja a pénzügyi stabilitás biztosítása volt az eurózónában. Az államadósság válság és a gazdasági recesszió politikai instabilitást okozott néhány európai országban, ahol a nacionalista, populisták mozgalmak látványosan megerősödtek. Az EU integrációja lassult a válság hatására, mivel néhány tagállam nehézségekkel küzdött az államadósság kezelésében, ezért az európai polgárok egyre inkább kételyeket fogalmaztak meg az EU politikájával kapcsolatban (Farkas, Voszka, & Mező, 2012).

Általánosságban elmondható tehát, hogy az EU gazdasága a válság előtt jó állapotban volt, de a válság hatásai jelentős és hosszantartó következményekkel jártak az európai gazdaságra és társadalmakra.

2.1.3. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság hatása Magyarországi gazdaságára és politikájára

A 2008-as gazdasági válság előtt Magyarország gazdasága is növekedett és stabil volt, bár egyes szerkezeti problémákkal küzdött. A kilencvenes évek privatizációs programjai után a magyar gazdaságban az ipar és a szolgáltatások szektorai fejlődtek a legjobban. A 2004-es EU-csatlakozás tovább erősítette az ország gazdaságát.

A GDP éves növekedése a 2000-es évek elején általában 3-5% között volt. 2007-ben a GDP növekedése elérte az 5,2% -ot, ami azt mutatta, hogy az ország gazdasága stabil és fejlődőképes volt. Az infláció és a munkanélküliség alacsony szinten maradt. Azonban a magyar gazdaságban strukturális problémák voltak, amelyek sérülékenyvé tették a gazdaságot a külső sokkokkal szemben. Például a magyar gazdaság nagy mértékben függött a külföldi tőkéktől és a külföldi exporttól. Ezen kívül a magyar államadósság és az államháztartási hiány is magasabb volt, mint más, gazdaságilag fejlettebb tagországban.

A begyűrűző válság szempontjából a magyar gazdaság az egyik leginkább érintett országgá vált az Európai Unióban, mivel az ország gazdasága már a válság előtt is sérülékeny volt. A magyar devizapiac összeomlása és az európai gazdasági válság gyorsan éreztette hatását a magyar gazdaságban is. A válság hatására a magyar gazdaság teljesítménye jelentősen csökkent, a GDP több mint 6%-kal esett vissza 2009-ben. Az exportot végző magyar cégek a külföldi kereslet csökkenése miatt kevesebb megrendelést kaptak, ami a gazdasági aktivitás csökkenését eredményezte. A válság hatására a munkanélküliség emelkedett, ami további nyomást gyakorolt a gazdaságra és a költségvetésre. Magyarország ennek következtében kénytelen volt IMF-hitelt felvenni, EU-megállapodásokat kötni és válságkezelési programokat bevezetni az ország gazdaságának stabilizálása érdekében. Az akkori magyar kormány jelentős költségvetési megszorításokat vezetett be, hogy csökkentse az államháztartási hiányt. Azonban a megszorítások súlyosan érintették az állampolgárokat és a vállalkozásokat is, ami a gazdasági aktivitás további visszaeséséhez vezetett. A 2008-as ingatlanpiaci gazdasági válság éppen ezért sajnos hosszútávú hatással volt Magyarország gazdaságára és az ország csak 2014-ben érte el újra az előző válság előtti gazdasági növekedési szintet.

Magyarországot nem véletlen érintette kiemelten a 2008-as gazdasági válság. Az azt megelőző években az egyik legnagyobb pénzügyi probléma Magyarországon a svájci frank alapú lakossági és vállalati hitelek voltak. A svájci frankhitel főként a 2000-es évek elején vált népszerűvé Magyarországon, amikor az alacsony kamatkörnyezet miatt a magyar forint

alapkamatok magasabbak voltak, mint a svájci frank alapkamatok. Ez a tény sokakat hitelfelvételre ösztönzött, mert az alacsony kamatok lehetővé tették, hogy alacsonyabb törlesztőrészeket fizessenek. Azonban a 2008-as gazdasági válság hatására a svájci frank árfolyama jelentősen megemelkedett a magyar forinttal szemben, ami a svájci frank alapú hitelek fizető magyar ügyfelek számára jelentős terhet okozott. Az adósságuk jelentős részét svájci frankban felvevőknek egyre nehezebbé vált a hitelük törlesztése és sokan kénytelenek voltak adósságukat átváltani forintalapúra vagy egyszerűen fizetéképtelenné váltak. Az ügyfelek a bankokkal és a kormánnyal is küzdöttek, hogy segítséget kapjanak a nehézségeik kezeléséhez. A bankszektor és Magyarország kormánya is több intézkedést hozott a probléma megoldása érdekében, például hitelleírási programokat, árfolyamgátakat vagy hitelátváltási lehetőségeket vezettek be.

A 2008-as válság jelentős hatással volt Magyarország politikájára is. Az országban a gazdasági visszaesés a költségvetési hiány és az államadósság növekedéséhez vezetett, amelyek komoly kihívásokat jelentettek az akkori kormány számára. Az első intézkedések között az állam jelentős mennyiségű pénzt biztosított a bankrendszer számára, hogy megakadályozza a bankok összeomlását, és támogassa a hitelezést. Számos gazdaságélénkítő programot indítottak el, amelyek célja az volt, hogy a gazdaság újrainduljon és növekedési pályára álljon. Ezek közé tartozott a foglalkoztatási támogatások, az adókedvezmények és az infrastruktúra-fejlesztések. Az állam támogatta az exportorientált vállalkozásokat is, így növelte az exportbevételeket és az exportorientált munkahelyeket. Az államadósság emelkedése miatt a kormány fokozatosan csökkentette a költségvetési kiadásokat, ezzel komoly gazdasági nehézségeket okozott a szociális szférában és az egészségügyben. Az akkori kormány továbbá bevezette az ún. „adósságfék” politikát, amely korlátozta az államadósság növekedését, és szigorú költségvetési korlátozásokat írt elő. Ezen kívül a kormány az Európai Uniótól és a Nemzetközi Valutaalaptól is segítséget kért és egy többéves hitelszerződést kötött, amelynek feltételei között szerepeltek a költségvetési reformok és intézkedések a gazdasági növekedés elősegítése érdekében.

A 2008-as gazdasági válság jelentős hatással volt Magyarországra. Az lakosság számottevő része nagy mértékben csökkentette a fogyasztását, a vállalkozások pedig kevesebb hitelt kaptak és nehezebben jutottak tőkéhez. A munkanélküliség jelentős mértékben növekedett, megjelent az adósságcsapda és az állam kénytelen volt segélyeket nyújtani a rászorulóknak és a GDP csökkenése is látványos mértékű volt. Mind ezek hatására Magyarország gazdasága csak lassan kezdett kilábalni a válságból és az államadósság továbbra is jelentős problémát jelentett az ország számára. A vállalkozások is nehézségekkel szembesültek a hitelhez jutás terén, és sokan

csökkentették a beruházásaikat és a foglalkoztatottak számát. A gazdasági növekedés élénkítése és a reformok eredményeként Magyarország 2013-ban elhagyta az IMF-EU hitelprogramot és a GDP növekedése is fokozatosan felgyorsult. A gazdasági növekedés folytatódott azután is és Magyarország gazdaságát 2021-ben az Európai Unió egyik leggyorsabban növekvő gazdaságai között tartották számon (Botos, 2011) (IMF hitel, 2022).⁵

2.2. A 2020. évi Covid-19 vírus okozta gazdasági válság bemutatása

Az 1929-es Nagy gazdasági világválság kísértetiesen hasonlított a Covid-19 okozta válságra. A jelenlegi válság előtt egy hosszú ideig tartó jól prosperáló konjunkturális ciklusban voltunk, ahol sokan tőzsdézni kezdtek és nem tudtak hibázni, mert minden részvénynek felfelé ment az ára. A 1929-es válságnál is pont ez volt a helyzet, mert kamatot emelt a Fed (Federal Reserve, USA jegybank), aminek hatására özönlött a pénz az USA-ba. Az 1929-es válság idején olyan túltermelés zajlott, hogy a végén már nem tudták eladni a kereskedők a termékeiket. Szaktársaimmal egy alkalommal pont azt fejtegettük, hogy a fogyasztói társadalom kialakítása valószínűleg azért jöhetett létre, hogy többé ne forduljon elő olyan, mint annak idején. 2020 előtt egy hosszú felfelé ívelő konjunkturális ciklus vége felé járt a világ és sorra olyan hírek érkeztek az elemzőktől, hogy hamarosan ismét pénzügyi-gazdasági válság várható. Ezek az információk kissé kontraproduktívak voltak. Az állandó félelem mellett persze ott van az államok szerepe is. Minden ország politikusa, hogy választást nyerjen olyan intézkedéseket tesz, amik kitolhatják egy-egy konjunktúra ciklus végét. Ez elsőre jónak tűnhet az átlagembernek, de gazdasági szempontból csak azt jelenti, hogy elodázzak az elkerülhetetlent. 1929-ben elmondható volt, hogy természetesebb módon indult a válság, addig 2020-ban már egy mesterséges módon generált sokk állította le a teljes Föld gazdaságát. A Covid-19 vírus kirobbanása miatt a kereslet a nem egészségügyi termékek és szolgáltatások iránt szinte a nullára esett vissza. Vállalkozások százai jelentettek csődöt egyik napról a másikra. A hangsúly az online megvásárolható termékek és szolgáltatások felé tolódott el, mert az egészségügyi tilalmak miatt ez vált mindenki számára korlátlanul elérhetővé. Ez a válság sok szempontból a régi hagyományos emberi szokásokat is megváltoztatta. Hirtelen országosan megnőtt az ételházhozszállítás népszerűsége és az ideiglenesen bezárt mozihálózatok kieső szolgáltatása helyett az emberek inkább az online tartalomszolgáltatók Magyarországon is elérhető streaming

---

⁵ <https://elemzeskozpont.hu/imf-hitel-mit-jelent-mi-tortent-2008-ban-hogyan-lett> Letöltés dátuma: 2023. 03. 12.

szolgáltatásai felé fordultak. Egyelőre úgy tűnik, hogy mindez tartósan átalakította a kereskedelem és szolgáltatóipar szerkezetét és működési struktúráját.

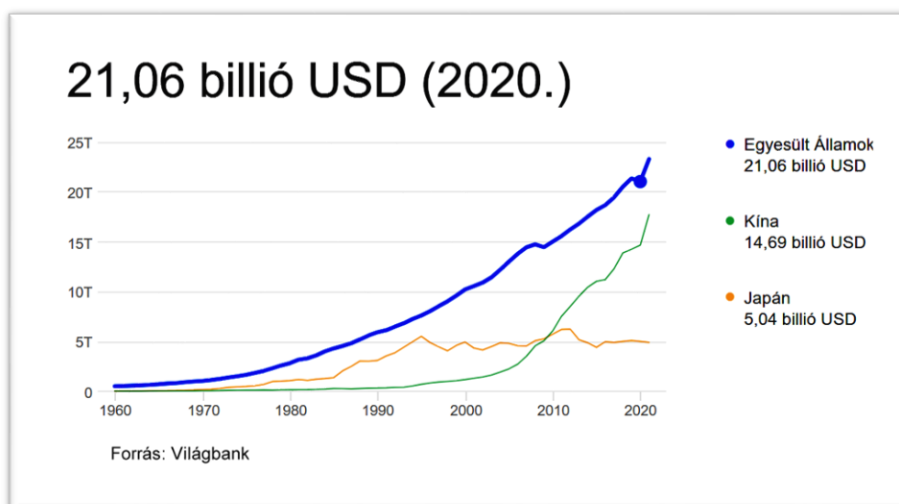
2.2.1. A 2020-as Covid-19 vírus okozta válság hatása az USA gazdaságára és politikájára

Az USA gazdasága a COVID-19 okozta válság előtt jól teljesített. Az Egyesült Államok GDP-je folyamatosan növekedett, a munkanélküliségi ráta pedig alacsony szinten volt. Az amerikai tőzsdei indexek, mint például a Dow Jones és a S&P 500 is rekordokat döntöttek. Az amerikai gazdaság erős volt a munkaerőpiac szempontjából is. A munkanélküliség alacsony szinten volt, az átlagos órabér pedig folyamatosan emelkedett. Az amerikai fogyasztói kiadások szintén magasak voltak, az emberek magasabb jövedelmük és alacsonyabb munkanélküliségi rátájuk miatt többet költöttek. A lakossági kiadásokat az autókereskedelmi- és házpiacok élénkítették, valamint az online kereskedelem is nagy mértékben növekedett. Összességében az USA gazdasága a COVID-19 okozta válság előtt erős és stabil volt. Azonban a válság hatására az egész világon gazdasági nehézségek kezdődtek és az amerikai gazdaság sem maradt ki ebből.

A COVID okozta válság jelentős hatással volt az USA gazdaságára. A globális gazdaság működése lelassult. A válság hatására az elmúlt évek legmagasabb munkanélküliségi rátája jelent meg, ami 2020 áprilisában volt a lemagasabb, 14,7 százalékos, mivel sok vállalkozás bezárt vagy lelassította a tevékenységét (Szepesi, 2022). Az Egyesült Államok gazdasága az első negyedévben 2020-ban 5%-os, a második negyedévben pedig 31,4%-os visszaesést mutatott, amely a nagy gazdasági válság óta a legnagyobb csökkenés volt. A válság hatására sok vállalkozás csődbe ment, és az államháztartás is komoly gazdasági nehézségbe ütközött. Az Egyesült Államok GDP-je is csökkent a COVID okozta válság hatására. Az első negyedévben és a második negyedévben jelentős visszaesést tapasztaltak, majd a későbbi időszakokban lassú fellendülés volt tapasztalható (Gross Domestic Product, 4th Quarter and Year 2020, 2021.).⁶

---

⁶ <https://www.bea.gov/news/2021/gross-domestic-product-4th-quarter-and-year-2020-advance-estimate> Letöltés dátuma: 2023. 03. 16.

4. ábra: USA GDP növekedése 1960-2020

Forrás: Világbank

Az amerikai tőzsdei indexek hirtelen zuhanni kezdtek, és jelentős veszteségeket szenvedtek a befektetők. Az S&P 500 index például márciusban 30 százalékot esett (S&P 500 Index, 2023.).⁷ Az USA gazdasága jelentős mértékben lelassult, és a fogyasztói kiadások is csökkentek. A korlátozások miatt az emberek kevesebbet vásároltak, a kiskereskedelmi értékesítések csökkentek, a vendéglátóipari szolgáltatások pedig az érthető korlátozások miatt leálltak. Az Egyesült Államok az egyik legnagyobb áldozata volt a COVID-19 járványnak, és a járvány az egészségügyi rendszerre is jelentős terhet rótt. Az országban több mint 34 millió fertőzöttet és több mint 600 000 halálesetet regisztráltak. A COVID okozta válság hatására az oktatási rendszer is komoly kihívásokkal szembesült. Az iskolák és egyetemek bezártak, és a diákok és tanárok számára az online oktatás vált a normává. Sok diák és tanár küzdött az online oktatás kihívásaival, és sokan nehézségekkel szembesültek az otthoni oktatással kapcsolatban. A COVID okozta válság hatása a lakosság mentális egészségére is jelentős volt. A bezártság, a gazdasági nehézségek és az egészségügyi kockázatok sok embert stresszeltek és depresszióba taszítottak. Elmondható, hogy a COVID-19 okozta válság jelentős gazdasági hatással járt az Egyesült Államokra és világszerte. Bár a gazdaság későbbi időszakokban lassú fellendülést mutatott, a válság hatásai továbbra is érzékelhetők (MTI, 2020).⁸

⁷ <https://www.cnbc.com/quotes/.SPX?qsearchterm=> Letöltés dátuma: 2023. 03. 16.

⁸ <https://www.vg.hu/penz-es-tokepiac/2020/12/emelkedett-a-munkanelkuli-segelyt-kerok-szama-az-usa-ban> Letöltés dátuma: 2023. 03. 21.

A COVID okozta válság hatására jelentkező problémákat az Egyesült Államok kormánya számos intézkedéssel próbálta enyhíteni. Az USA kormánya elindított több gazdaságélénkítő programot, amelyek célja a gazdasági aktivitás és a munkahelyteremtés növelése volt. Ösztönző csomagok és támogatások segítettek az amerikai gazdaságnak a válság átvészelésében. A kormány több milliárd dollárt különített el az egészségügyi rendszer támogatására, beleértve a tesztelési kapacitások növelését, a betegellátás javítását és az oltási programok támogatását. Az Egyesült Államok kormánya jelentős összegeket fordított a munkanélküliek és a nehéz helyzetben lévő családok támogatására, így javítva a gazdasági helyzetüket. A kormány több adókedvezményt adott ki, hogy segítse a vállalkozásokat a nehéz időszak átvészelésében és szigorú korlátozásokat vezetett be, hogy csökkentse a fertőzés terjedését, amelyek negatív hatása azonban a gazdaságra is érzékelhető volt.

Az USA politikája jelentős hatással volt a COVID okozta válságra. A kormány intézkedései ugyan segítettek enyhíteni a gazdasági nehézségeket és a lakosság egészségügyi helyzetét, de ezeknek az intézkedéseknek korlátai is voltak. Az Egyesült Államokban a COVID okozta válság számos nehézséget okozott, amelyeknek hosszú távú hatásai továbbra is érzékelhetők az egészségügyben, az oktatásban és a gazdaságban egyaránt.

2.2.2. A 2020-as Covid-19 vírus okozta válság hatása az EU gazdaságára és politikájára

Az Európai Unió gazdasága a COVID-19 okozta válság előtt már kissé gyenge állapotban volt. 2020-ban a válság hatását súlyosan megsínylette. A gazdasága az első negyedévben 3,8%-kal, a második negyedévben pedig 11,4%-kal csökkent. Az év egészére vonatkozóan az Európai Bizottság által becsült GDP visszaesés 6,6%-os volt (Oberfrank, 2022.). Ez a gazdasági visszaesés az Európai Unió történetének egyik legsúlyosabb válsága volt. A COVID-19 járvány súlyos gazdasági hatásai az egész Európai Uniót érintették, de bizonyos tagállamok különösen nehéz helyzetbe kerültek. Az olasz és a spanyol gazdaság különösen súlyosan megsínylette a járványt, a turizmusban, a vendéglátásban és az autóiparban dolgozók között nagy volt az elbocsátások száma. A kelet-európai országok is súlyos gazdasági visszaesést szenvedtek el, különösen az exportfüggő országok, többek között Magyarország is.

Az Európai Unió azonban komoly erőfeszítéseket tett a gazdasági visszaesés enyhítésére. Az Európai Unió Bizottsága 750 milliárd eurós gazdasági helyreállítási tervet terjesztett elő, amely a tagállamokat támogatta a gazdaság újraindításában. Az Európai Központi Bank (ECB) is intézkedéseket hozott, mint például a kamatok csökkentését, a likviditás növelését és az eszközvásárlási program bővítését, hogy ezzel is segítse a gazdaság fellendítését.

Az Európai Unió országai fokozatosan újranyitották gazdaságukat, és folyamatosan támogatták a vállalkozásokat, hogy újra működőképessé váljanak. Az Európai Unió vállalta továbbá, hogy nagyobb figyelmet fordít a digitális gazdaságra és az éghajlatváltozással szembeni küzdelemre is, amelyek hosszú távon jelentős előnyöket jelenthetnek az újraindított gazdaság számára.

Az Európai Unió politikája számos szempontból megváltozott a COVID-19 járvány hatására. Az EU kiemelten az egészségügyi krízis kezelésére összpontosított és az egészségügyi rendszerek megerősítésére, valamint a járvány elleni küzdelemre irányuló intézkedéseket hozott. Számos szabályozást hoztak a határokon átnyúló utazások korlátozására és az emberek mozgásának korlátozására, amelyek hatással voltak az uniós tagállamok belső piacára és a munkaerő mobilitására. Az EU különösen nagy hangsúlyt fektetett az egységes piac megőrzésére és a szabad áramlás fenntartására, azonban néhány tagállam határokat zárt és korlátozta a szabad mozgást. Az EU támogatást nyújtott a tagállamoknak a munkahelyek megőrzése és az álláskeresők támogatása érdekében. A korábban már jelentős fejlődésen átesett informatikai szektor most került igazán fókuszba. Az új foglalkoztatási forma, a „home-office” lett az egyik legsikeresebb és legegyszerűbb foglalkoztatási modell. Ennek a pozitív tanulságait azóta számos cég napjainkban is alkalmazza, annak költségkímélő természete miatt. Azokban a gazdasági ágazatokban, ahol ez nem volt kivitelezhető, az ajánlott intézkedések közé tartoztak a rövidített munkaidőre történő áttérés lehetősége. A munkanélküli ellátások bővítése és a munkanélküli segélyek folyamatos biztosítása is ideiglenes biztonságot adott a munkaerőpiacról kiszorult lakosság számára (Bénassy-Quéré & Weder di Mauro, 2020).

Az Európai Unió támogatást nyújtott a kutatás és fejlesztés terén is, amely ekkor értékelődött fel igazán. A COVID-19 elleni oltóanyagok, gyógyszerek és tesztek fejlesztése soha nem látott ütemben zajlott. Az Európai Unió szintén támogatta az egészségügyi dolgozókat és a kritikus infrastruktúra fenntartásához szükséges erőforrásokat.

Az Európai Unió számos gazdasági, társadalmi és politikai következménnyel szembesült a COVID-19 okozta válság miatt. Az európai gazdaság recesszióba süllyedt, a GDP éves alapon 6,1%-kal csökkent a 2020-as évben (Oberfrank, 2022). A munkanélküliség aránya emelkedett az EU-ban, különösen a turizmus és a vendéglátás területén. Sok vállalkozás csődbe ment, és emberek milliói veszítették el munkájukat. Az EU általános államháztartási hiánya és az államadósság aránya növekedett a COVID-19 válság hatására, mivel a tagállamok nagyobb mértékben költöttek a járvány elleni küzdelemre és a gazdaságuk támogatására. Ennek következtében az uniós országok közötti különbségek is növekedtek. Azok az országok szenvedtek nagyobb gazdasági károkat, amelyek a leginkább függtek a turizmus és más, ahhoz

kapcsolódó szolgáltatások iparágától. A COVID-19 vírusjárvány okozta megbetegedések és az emiatt bekövetkezett kiugróan magas számú halálozások miatt az egészségügyi rendszerek sok tagállamban túlterhelté váltak. Az idősek, a betegek, a munkanélküliek és a rászorulóknak számára a nehéz gazdasági körülmények még több nehézséget okoztak. Az iskolák és az egyetemek bezártak, az online oktatásra való áttérés miatt az oktatási rendszerben is sok kihívás merült fel. Az informatikai hálózatok és az azokhoz kapcsolódó szoftveres alkalmazások igazi jelentőségét ekkor tapasztalták meg a tagállamok. Az Európai Unió és a tagállamok részben a tapasztalatlanlanság miatt nehézségekkel küzdöttek a járvány kezelésében. A tagállamok különböző megközelítéseket alkalmaztak a határok zárására és a járvány terjedésének korlátozására vonatkozóan. Az EU-nak sikerült konszenzusra jutnia és koordinálnia a tagállamok közötti együttműködést a járvány elleni küzdelemben, de az uniós szervezetek hitelessége sérült azáltal, hogy a tagállamok kezdetben nem tudtak egységes álláspontot kialakítani. A COVID-19 válság hatására az Európai Unióban növekedett az eurószkepticizmus és a populizmus. Néhány tagállam ismét bevezetett határellenőrzést és az uniós szabályokra vonatkozó megállapodásokat gyakran nem tartották be. Ezen kívül a gazdasági nehézségek és az egészségügyi válság miatt az EU-n belüli szolidaritás hiánya is felvetődött.

Az Európai Unió azonban sikerrel alkalmazta a közös gazdasági intézkedéseket, mint például a gazdasági mentőcsomagokat és a közös vakcinabeszerzést. Ezen kívül az EU-nak a válság utáni helyreállításra vonatkozó hosszú távú tervei vannak, amelyek az innovációra, az iparfejlesztésre, a digitális átállásra és a klímaváltozás elleni küzdelemre összpontosítanak, hogy az EU erős és fenntartható gazdasággal rendelkezzen a jövőben.

2.2.3. A 2020-as Covid-19 vírus okozta válság hatása Magyarország gazdaságára és politikájára

Magyarország gazdasága a Covid-19 vírus 2020. márciusi berobbanása előtt az erőteljes növekedés útján haladt. Az előző években az ország GDP-je folyamatosan nőtt, és a munkanélküliség is csökkent. A turizmus, az autóipar és az élelmiszeripar voltak azok a fő ágazatok, amelyek a legnagyobb hozzájárulást adták a gazdasági növekedéshez. Azonban a Covid-19 járvány hatására a magyar gazdaság is jelentős nehézségekkel szembesült. A turizmus és a vendéglátás teljesen leállt, az autóipar és az élelmiszeripar is komoly kihívásokkal szembesült az ellátási láncok megszakadása és az exportpiacok visszaesése miatt.

A Covid-19 okozta válság hatására a magyar kormány több intézkedést is bevezetett, hogy megvédje az országot a járvány terjedésétől és a gazdasági hatásoktól. Az első intézkedések között voltak az ország bezárási intézkedései, amelyek korlátozták az emberek mozgását és az üzletek, vendéglátóipari egységek, sport- és kulturális események nyitva tartását. Szigorították a határellenőrzéseket, bővítették a kórházi kapacitásokat és a tesztelési kapacitásokat is. A kis- és középvállalkozások különösen nehéz helyzetbe kerültek és sok vállalkozás kénytelen volt áthidaló hitelt felvenni, csökkenteni a munkavállalóinak számát vagy akár bezárni.

A Covid-19 válság hatására a magyar GDP 2020-ban 5,1%-kal csökkent, ami az egyik legnagyobb visszaesés volt az EU-ban (Károly, 2021). A munkanélküliség is nőtt és a kormány kénytelen volt több gazdasági mentőcsomagot is bevezetni, hogy segítse az érintett vállalkozásokat és munkavállalókat. A kormány megszavazta az első gazdasági mentőcsomagot 1,2 milliárd euró értékben, amely tartalmazta a bértámogatásokat, az adókedvezményeket és a különböző hitelprogramokat. A gazdaság helyreállítására hozott intézkedések végrehajtásához több száz milliárd forintot különített el a költségvetésből. Ma már elmondható, hogy a magyar gazdaság a válságból való kilábalás útján halad. Az exportpiacok újra nyitottak és a kormány további gazdasági ösztönzőket hozott létre a helyreállítás elősegítése érdekében. A turizmus és a vendéglátás ismét fokozatosan újraindult és az autóipar is megkezdte a termelést. A gazdasági kilábalást azonban negatívan befolyásolhatja egy-egy újabb járványhullám és a globális gazdaság ehhez kapcsolódó helyzete, alkalmazkodó képessége. A gazdasági kilábalás azonban lassú folyamat és az is kiderült, hogy a Covid-19 miatt a gazdaság szerkezete is megváltozott. Az online kereskedelem és a digitális szolgáltatások növekedtek és a távmunka is, mint új fogalom a hazai gazdaságban, egyre népszerűbbé vált. Az egészségügyi krízis ugyanakkor felhívta a figyelmet a hazai egészségügyi rendszer fontosságára, de leginkább annak szembeűnő hiányosságaira. Éppen ezért a kormány számos intézkedést hozott az egészségügyi infrastruktúra fejlesztése érdekében.

2.3. Kína „zero covid” politikájának hatása a világgazdaságra

Kína „zero covid” politikája a járvány terjedésének megakadályozására irányult és a világgazdaságra, illetve a termelésre globális szinten jelentős hatással volt. A kínai kormány korlátozta az emberek mozgását és a munkahelyek működését, ami csökkentette a termelést. Egyrészt a kínai gazdaság jelentős szerepet játszik a globális termelésben és az ellátási láncokban, így ha Kína termelése visszaesik, az hatással van a világ számos más országára is.

Kína „zero covid” politikája hatással volt a globális ellátási láncokra. A kínai hatóságok korlátozták az importot is, hogy megakadályozzák a vírus behozatalát az országba és ez a világ más országait is érintette, akiknek kevesebb lehetőségük volt termékeket és árukat exportálni Kínába.

A Kína által hozott intézkedések a világ többi országára is nagy hatással voltak. A korlátozások és a határzárások, amelyeket más országok is bevezettek a járvány terjedésének megakadályozására, hatással voltak az ellátási láncokra és a nemzetközi kereskedelemre is. Az elmúlt években Kína egyre népszerűbb turisztikai célpont lett, és sok ország számára a kínai turisták jelentették a legfontosabb bevételi forrást. A korlátozások miatt azonban a kínai turizmus visszaesett, ami jelentős gazdasági hatást gyakorolt a világ számos országára.

A „zero covid” politikának azonban voltak pozitív hatásai is. Kína a járvány kezdetétől fogva határozottan és hatékonyan cselekedett és a kínai hatóságok sikeresen megállították a járvány terjedését az országban. A világ más országai számára Kína modellként szolgálhatott a járvány elleni küzdelemben, és a kínai hatóságok által alkalmazott módszereket más országok is sikeresen alkalmazták a járvány terjedésének megakadályozására (Su-Lin, 2022).

A Kína által bevezetett "zero covid" politikájának hatása a világgazdaságra és a termelésre összetett, és számos országra hatással volt. Míg a járvány terjedésének megakadályozása fontos és ésszerű cél, a politika rövid távon hatással volt a világ számos más országára és hosszabb távon is lehetséges, hogy hatással lesz a globális gazdaságra és a termelésre (Szűcs, 2023).

2.4. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság összehasonlítása a koronavírusjárvány által kiváltott 2020. évi válsággal

A 2008-2009-es pénzügyi válság és a COVID-19 világjárvány okozta gazdasági válság a 21. század két legjelentősebb gazdasági válsága. Mindkét válság hatalmas hatást gyakorolt a világgazdaságra, széleskörű munkahely-megszűnést, vállalkozások bezárását és a gazdasági aktivitás meredek visszaesését okozva. A 2008-2009-es pénzügyi válságot az Egyesült Államok lakáspiacának összeomlása váltotta ki, amelyet több tényező együttesen okozott, beleértve a másodlagos jelzáloghitelek terjedését, a laza hitelezési standardokat és az összetett pénzügyi eszközök, például a jelzálog-fedezetű értékpapírok használatát. A válság gyorsan átterjedt a globális pénzügyi rendszerre, amikor a bankok és más pénzügyi intézmények, amelyek jelentős mértékben fektettek be ezekbe az értékpapírokba csődbe mentek. A 2008-2009-es pénzügyi válság következményei súlyosak voltak. A válság globális recesszióhoz vezetett, és sok

országban több éven át negatív GDP volt tapasztalható. A munkanélküliségi ráta megugrott, és sok ember elveszítette otthonát és a megtakarításait. A válság a globális pénzügyi rendszerre is jelentős hatást gyakorolt, sok nagybank és pénzintézet összeomlott vagy állami mentőcsomagot igényelt. Ezzel szemben a COVID-19 világjárvány okozta gazdasági válság hirtelen és váratlan sokk volt a világgazdaságban. A járvány kiterjedt üzleti bezárásokat és utazási korlátozásokat okozott, ami a gazdasági tevékenység meredek visszaeséséhez vezetett. A 2008-2009-es pénzügyi válsággal ellentétben a COVID-19 világjárványt nem a pénzügyi rendszer mögöttes strukturális problémái okozták, hanem egy egészségügyi válság eredménye. A COVID-19 világjárvány következményei is súlyosak voltak. A világjárvány globális recesszióhoz vezetett, és sok országban több negyedéven keresztül negatív GDP volt szintén tapasztalható. A munkanélküliségi ráta megugrott, és sok vállalkozás végleg bezárt. A világjárvány az egészségügyi ellátórendszerre is jelentős hatást gyakorolt, sok ország küzdött azért, hogy megfelelő ellátást biztosítson a COVID-19 betegek számára. Mindkét válság jelentős kormányzati beavatkozást igényelt a világgazdaságra gyakorolt hatásuk mérséklése érdekében, kiemelve a gazdasági válságokra adott proaktív szakpolitikai válaszok fontosságát. A 2008-2009-es pénzügyi válságra válaszul a kormányok szerte a világon számos intézkedést hajtottak végre, beleértve a bankmentést, az ösztönző csomagokat és a szabályozási reformokat. Hasonlóképpen, válaszul a COVID-19 világjárványra, a kormányok számos intézkedést hajtottak végre, beleértve a gazdaságélénkítő csomagokat, a bértámogatásokat és az üzleti hitelprogramokat. Összefoglalva, bár a 2008–2009-es pénzügyi válság és a COVID-19 világjárvány okozta gazdasági válság kiváltó okai különböznek egymástól, mindkét válságnak jelentős gazdasági és társadalmi következményei voltak. Mindkét válság kiterjedt munkahely-megszűnéshez, vállalkozások bezárásához és a gazdasági aktivitás meredek visszaeséséhez vezetett. A COVID-19 világjárvány azonban jelentős hatással volt az egészségügyi rendszerre is, ami nem volt jellemző a 2008-2009-es pénzügyi válságra.

3. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

3.1. A kutatási módszer ismertetése

Dolgozatom kutatásának a legfőbb célja, hogy ismertessem és bemutassam az általam választott gazdasági válságokat és hatásaikat.

A szekunder kutatási módszereket alkalmazva, a már rendelkezésemre álló anyagokat, cikkeket, a témához kapcsolódó könyveket tanulmányoztam, figyelemmel kísértem a témához tartozó aktuális piaci híreket, ezen felül folyamatos sajtó- és internetfigyeléssel szereztem meg a kutatásomhoz szükséges anyagok egy részét. Továbbá a már létező kutatási eredményeket, illetve piaci információkat gyűjtöttem össze, melyek hasznosak voltak a dolgozatom elkészítése során.

A primer kutatási módszerek közül a kvalitatív kutatási eljárásokat felhasználva alkalmaztam a mélyinterjút. Kutatásom célja volt, hogy ismertessem egy helyi vállalkozás szemszögéből az általam vizsgált válságok hatásait. A mélyinterjú során személyesen 12 darab kérdést tettem fel a Cinemascope Stúdió vállalkozás vezetőjének, aki 29 éve (1994 óta) dolgozik a vállalkozásban. Kérdéseim a következők voltak:

1. Mutassa be a vállalkozását?
2. Mi a vállalkozásának a fő profilja és azon kívül milyen tevékenységeket végez még?
3. Mit nyújt az ügyfeleinek?
4. A kezdeti időszakban mennyire volt sikeres a vállalkozás?
5. A 2008-2009. évi válság volt a vállalkozása életében az első? Hogyan érintette a vállalkozást a 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság?
6. Milyen intézkedési voltak a vállalkozás életben tartására?
7. Hogyan sikerült túlélni ezt a válságot?
8. A két válság közötti időszak hogyan telt a vállalkozás életében?
9. Hogyan érintette a vállalkozást a Covid okozta válság?
10. Milyen intézkedései voltak a Covid válság idején a vállalkozás életben tartására?
11. Hogyan tekint vissza a két válságra Ön, mint kisvállalkozó? Melyiket hogyan élte meg?
Melyiken volt nehezebb, melyiken volt könnyebb túllendülni?
12. Hogyan látja a jövőt? Van jövője a vállalkozásának?

Kvantitatív kutatási eljárások közül pedig igénybe vettem a megkérdezéses vizsgálatot. A megkérdezéses vizsgálatom során kérdőívet készítettem Google űrlap segítségével, mely még pontosabb adatokkal szolgált a kutatásom során, hiszen zárt és nyitott, 5 fokozatú skálás (Likert-skála) és több válaszlehetőséges kérdéseket is tartalmazott. A kapott válaszokat a továbbiakban elemezni fogom ábrák, táblázatok és diagramok segítségével. Természetesen a tényleges megkérdezés előtt készítettem egy próbamegkérdezést egy kisebb mintán, így a lehetséges felmerülő problémákat a kérdőívvel kapcsolatban könnyebben ki tudtam szűrni. A végleges kérdőívet közösségi média oldalakon osztottam meg és online formában tölttettem ki. A kérdőíves megkérdezéses kutatásom célja, hogy ismertessem a válság hatásait a megkérdezettek szemszögéből. Kértem a válaszadókat, hogy csak a 18 évet betöltött személyek töltsék ki a felmérésem, hogy kutatásom eredménye objektív legyen. Befejezőként megköszöntem a kitöltőknek, hogy válaszaikkal segítették a munkámat.

Kérdőívem összesen 26 darab kérdést tartalmazott, melyből 4 darab kérdés a háttérváltozókra kérdezett rá, a válaszadók nemére, korára, lakóhelyére és iskolai végzettségére.

Adatgyűjtési eljárásaként a letesztelt és véglegesített kérdőívet több közösségi oldalon (pl.: Facebook, WhatsApp) is megosztottam, ahol a válaszadóknak 2 hónap állt rendelkezésükre a kitöltésre, ez idő alatt 200-an töltötték ki. A kapott adatok feldolgozásához és kiértékeléséhez a Microsoft Office Excel táblázatkezelő alkalmazást használtam.

3.2. Hipotézisek

Dolgozatom második felében, kutatási kérdéseimre kerestem a választ, melyek a következők:

1. Mekkora szerepet játszott az átlagember életében a két válság?
2. Melyik válságot hogyan élték meg és mik voltak a válságok utóhatásai?
3. Mi a vizsgált vállalkozás válság okozta problémái, illetve, ezek okai?
4. Milyen döntéseket hozott a vállalkozás cége életben tartásához a válság után?

A kutatásom során több szemszögből is megvizsgáltam, hogy milyen a magyar ember pénzügyi kultúrája és rátermettsége egy válság idején. Kezdeként a feljebb felsorolt főbb kérdések azok, melyek mentén haladva szeretnék kutatást végezni a szakdolgozatomhoz. A kérdőíves kutatás és egy kisvállalkozóval készített mélyinterjúm segített ebben. Véleményem szerint az ő szemén keresztül bemutatott és megvizsgált válságmegélés és annak megoldási stratégiáinak kielemezése egy fontos új perspektívát adott a szakdolgozatomhoz.

Dolgozatom záró részében a vizsgált hipotézisekre válaszolok, ezeket vizsgálom meg:

Az emberek és a kisebb cégek tanultak-e gazdasági szempontból annyira, hogy könnyedén vegyék a gazdaság okozta nehézségeket?

Kitekintés a jövőbe. Mit hozhat még a Covid okozta válság?

Az én személyes hipotézisem az, hogy gazdasági tudás terén még van hova fejlődni a magyaroknak. A helyzet természetesen azért nem borzasztó, mert az utóbbi években azt vettem észre, hogy egyre tudatosabbak az emberek és erre is számítok, hogy a kérdőívek során ez fog majd látszódni. Jobban és okosabban nem fogja majd az embereket egy esetleges újabb válság felkészületlenül érni.

4. ELEMZÉS A MÉLYINTERJÚ ALAPJÁN

4.1. Egy helyi vállalkozás, a Cinemascope Stúdió bemutatása

A válságok során általában mindig globálisan tekintjük át a történéseket, éppen ezért gondoltam arra, hogy érdekes aspektus lehet egy kisvállalkozó szemszögéből bemutatni a válságokat. Ők a gazdaság motorjai és szerintem az ő szemszögük is nagyon fontos. A következőkben egy helyi kisvállalkozóvak készített interjú tanulságait osztom meg.

Interjúalanyom vállalkozása, a Cinemascope Stúdió 29 éve folyamatosan működik. 1994-ben, 23 évesen kettő társával együtt betéti társaságot alapítottak, melyben egyedüli beltagként irányította a vállalkozást. Ekkor még csak pár éve volt ismert a gazdasági tevékenységet folytató önálló vállalkozások fogalma Magyarországon, ezért fiatal vállalkozóként meg kellett tanulnia, hogy működik és eredményesen hogyan lehet működtetni egy vállalkozást. Elmondása szerint már akkor is küldetésének tekintette a kor videotechnikai eszközei által biztosított legmagasabb szintű filmgyártási szolgáltatás nyújtását. Ez az 1990-es és 2000-es években nagy kihívást jelentett számára, mivel abban az időben robbanásszerű fejlődés ment végbe a világgazdaság mikroelektronikai iparágában. A folyamatos fejlesztések, melyek elsősorban a technikai eszközállomány gyors elavultságával magyarázhatók, a szaktudás állandó bővítését is megkövetelte. Mindez hamarosan kiadványszerkesztési, nyomdaipari gyártáselőkészítési szolgáltatásokkal bővült, mivel bővülő megrendelő köre a komplett filmgyártás mellett már sokszorosítási igényekkel is megkeresték. A betéti társaságban résztvevő társai az idők során már nem a kezdeti lendülettel álltak a feladataik mellé, ezért 1998-ban a bt-t közös megegyezéssel jogutód nélkül megszüntették és egyéni vállalkozóként folytatta a továbbiakban a tevékenységét. Azóta is, megszakítás nélkül működik vállalkozása hol kevesebb, hol több sikerrel.

Vállalkozásának fő profilja 1994 óta a televíziós műsorgyártás, azon belül is a komplex grafikai elemeket és rövid video-bejátszásokat igénylő, információs képűség alapú televíziócsatorna működtetése. De e mellett időközben számos, a televíziós műsorgyártáshoz kapcsolódó tevékenység is bekerült a szolgáltatásai közé. Ma már komplex videofilmgyártás, fényképészet, nem bolti ügynöki kiskereskedelem, reklámügynöki szolgáltatás, médiakampány lebonyolítás is a megrendelők rendelkezésére áll.

Többek között megemlítette, hogy a kezdetektől arra törekedett, hogy komplex szolgáltatásokat nyújtson megrendelőinek. Ez ma annyit jelent, hogy a kezdeti igényfelmérést követően útmutató javaslatokat tesz ügyfeleinek, milyen marketingeszközökkel tudja átadni a leghatékonyabban egy-egy vállalkozás azt a piaci üzenetet, amivel egy terméket vagy szolgáltatást a piacon hosszabb távon is rentábilisan tud értékesíteni. Ez lehet akár hagyományos nyomtatott sajtó, lineáris műsorfolyamú televízió, rádió, de természetesen az internet megjelenése és elterjedése óta rengeteg új marketingeszköz is már a rendelkezésre áll. Ezt az igen széles körű eszköztárat egy megbízható és korszerű gépparkkal tette stabilá az évtizedek során, amelyek fejlesztése, korszerűsítő cseréje mind a mai napig tart, hiszen naponta jelennek meg újabb technológiák, audio-vizuális eszközök és azokkal együtt újabb ipari szabványok is. Néha nehéz lépést tartani a jóval tőkeerősebb tengerentúli vagy nyugat-európai „kollégákkal”, de az interneten megjelenő vizuális dizájn trendekkel folyamatosan tisztában kell lennie ahhoz, hogy eladható szolgáltatással legyen jelen a médiapiacra. Összegezve elmondta, hogy a kezdeti megrendelői ötlettől a teljes kivitelezésig, a televízió műsorgyártás minden fázisában közreműködve, komplex médiaszolgáltatás próbál nyújtani az ügyfeleinek.

Interjúalanyom alapvégzettsége elektronikai műszerész, amit az érettségi után szerzett meg. Akkor még főiskolai oktatótechnikusnak készült meghívás alapján, de ez a terve az 1989-es rendszerváltás után, a hirtelen jött létszámstop miatt nem jöhetett létre. 1991-ben kezdett el dolgozni a Kapos Televíziónál, ahol az akkor még kezdetleges állapotban lévő információs képűtséget másodmagával szerkesztette, már IBM PC-n. A Kaposvári Egyetem jogelődjénél 1995-ben adatbázis programozói szakvégzettséget szerzett. Ezzel kiegészítve már olyan korszerű tudás birtokába került, amivel egyedi felkérések alapján PC számítógépek építését, konfigurálását és szakmai tanácsadást is nyújthatott a hozzá fordulóknak. Azonban elmondása alapján szakmai végzettségei csupán praktikus eszközök voltak ahhoz, hogy filmeket készíthessen. Véleménye szerint ez az az alkotómunka, amiben igazán jó minőséget tud produkálni. 1994-ben munkahelyet váltott és lehetőséget kapott arra, hogy elindíthasson egy önálló helyi, kábeltelevíziós információs csatornát, ami azóta is, 29 éve működik annak ellenére, hogy azóta már több változáson is keresztülment. Mint megtudtam, ezt a kaposvári helyi televíziós csatornát az évek során különböző tulajdonosok működtették. Kezdetben, pár évvel a Kádár-rendszer bukása után, még a posztszocialista vagyon kisebb mértékű feldaraboltsága miatt egy önkormányzati utódcég, a Kaposvári Vagyonkezelő Zrt. önálló antenna üzeméga kezdte el a nagyközösségi kábeltelevíziós rendszeren sugározni a City Kábel Képűtség TV 24 órás műsorát. Ennek a televíziós csatornának lett beszélgető partnerem az

egyedüli szerkesztője, főállású munkavállalóként. Ekkor merült fel az egyre bővülő számú hirdető partnerek között, hogy kisebb videofelvételeket is el szeretnének helyezni a műsorfolyamban. Mivel a Vagyonkezelő Zrt. nem rendelkezett ezekhez szükséges videotechnikai feltételekkel, ezért jött létre a Cinemascope Bt. 1994-ben. Az induláskor létrejött beruházásnak köszönhetően már videokamera és az adott technikai szintnek megfelelő utómunkaeszközök is a rendelkezésére álltak. 1994-ben, a betéti társaság indulásakor az internet még ebben a formájában ismeretlen volt, ezért Kaposváron egy komoly piaci rést talált akkori munkatársaival. Az audiovizuális promóció gyártására egyre nagyobb igény jelentkezett az akkor kialakuló, formálódó kkv szektor helyi vállalkozásai részéről. Különböző regionális szakmai és közönségvásárok idején számos termék- és szolgáltatásbemutató rövidfilmgyártást rendeltek meg a Cinemascope Bt-től.

Jelentős minőségi előrelépés 1998-ban valósult meg, amikor már elérhető árszinten lehetett kisvállalkozások számára is a hagyományos lineáris S-VHS video utómunkaeszközöket, non-lineáris PC-re cserélni. Saját tervezésű és építésű non-lineáris videoeditáló rendszerrel egyéni vállalkozóként mindössze egyedülként rendelkezett a somogyi megyeszékhelyen. Ügyfelei egy idő után már komplett promóciós videofilmgyártásokat és nagyobb léptékű rendezvények eseményrögztését is megrendelték tőle, ezzel egy folyamatosan bővülő árbevétellel rendelkező vállalkozóvá válhatott. Idővel újabb kiegészítő szolgáltatások nyújtására is fel kellett készülnie, mivel egyre többen az elkészített videofilmek sokszorosítást is megrendelték. Alapszinten a nyomdai gyártáselőkészítés és ezáltal a kiadványszerkesztés, logótervezés is bekerült a tevékenységi körei közé.

4.2. A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság kisvállalkozóra gyakorolt hatásai

A vállalkozó felívelő pályája egészen 2006-ig tartott. Visszatekintése alapján elmondható, hogy a 2008-as gazdasági válságot megelőzően Magyarországon már 1-2 évvel azelőtt érezhetővé vált egyfajta stagnáló, de egyre inkább romló pénzügyi környezet, ami a felvevőpiacának számító kkv szektor helyi képviselőit is kiadásaik mérséklésére kényszerítette. Ezért a nem kötelező, könnyen lefaragható költséget jelentő marketing jellegű kiadásaikat nyírták meg először. Hamarosan zsugorodni kezdett vállalkozásának bevétele is, már nem a fejlődés, hanem a „túlélés” volt a cél.

Ahhoz, hogy interjúalanyom gazdasági pályafutásának periódusait - azon belül is a 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság rá gyakorolt hatását - jobban megértsük, tekintünk vissza a kezdetekhez. A kezdeti lendületes indulás után 1995-ben, 1 évvel a vállalkozásának beindítását követően már az első komoly gazdasági problémával kellett szembesülnie, a „Bokros-csomaggal”. Több szerződött partnere is ennek következtében például nem újította meg az éves televíziós reklám-keretszerződését. A vállalkozások a megszorítások miatt a nem kötelező pénzköltségeiket leállították vagy végleg megszüntették. Az 1996-1997-es évek az erős stagnálás jegyében teltek el, növekedésre csak nagyon korlátozott módon volt lehetőség ilyen negatív gazdasági környezetben. 1998-tól, az akkori soron következő parlamenti- és önkormányzati választások után kezdődött egy viszonylag nyugodt gazdasági időszak. Sokat javult a somogyi kkv szektor pénzügyi helyzete is és végre ismét megindultak a beruházások, illetve ismét egyre több új helyi vállalkozás jött létre, akiknek szükségük volt audió-vizuális szolgáltatásokra. A kilencvenes évek végén Magyarország még Közép-Európa éllovasa volt a sajtótudósítások szerint és ezt beszélgető partnerem pénzügyi mutatói is jól mutatták. 2004-ben Magyarország is az Európai Unió teljes jogú tagjává vált, de egyelőre a munkaerő szabadpiaci mozgása korlátozott volt, ezért a hazai vállalkozások működése is Magyarország területére - azon belül is egyre inkább Budapestre - korlátozódott. Ez egy rövid időszakra még határon belül tartotta a magasan képzett vállalkozói kört, azaz a számára fizetőképes keresletet.

A 2006-os évben már részletes árjegyzék gyűjtötte egybe a vevőkör számára kínált szolgáltatásokat. Ezt szemlélteti az 5. *ábra*.

STÚDIÓ

Szolgáltatási árjegyzék
Érvényes: 2006. december 31-ig.

1.) Videotechnikai szolgáltatások		
1.1	Cégreferencia-film készítés	350.000 Ft.
1.2	P. R. film készítés	100.000 Ft.
1.3	Reklámfilm készítés	1.000 Ft/másodperc
1.4	Eseményrögzítés	15.000 Ft/óra
1.5	Videofelvétel sokszorosítás (VHS / DVD Video)	500 Ft/óra
1.6	Super és Normal 8-as, 16 mm-es filmátírás videora	150 Ft/perc
1.7	Átírt videoanyag utóhangosítása (zenei aláfestés)	3.000 Ft.
1.8	Videoszalagról számítógépes digitalizálás	5.000 Ft/óra
1.9	DVD, S-VideoCD, VideoCD készítés	5.000 Ft/óra
1.10	Szaktanácsadás (videotechnikai "know how" átadás)	40.000 Ft.
1.11	Sony DV-CAM vagy Beta SP videokamera bérleti díj	25.000 Ft/nap
2.) Nyomdai szolgáltatások		
2.1	A4-es színes kiadvány tervezés	30.000 Ft.
2.2	A4-es fekete-fehér kiadvány tervezés	20.000 Ft.
2.3	A5-ös színes szórólap tervezés	25.000 Ft.
2.4	A5-ös fekete-fehér szórólap tervezés	15.000 Ft.
2.5	Embléma tervezés	15.000 Ft.
2.6	Névjegykártya tervezés	5.000 Ft.
2.7	Szkennelés (képgigitalizálás)	150 Ft/darab
3.) Fotó, dekoráció és egyéb szolgáltatás		
3.1	Tárgy, portré, esemény fotózás	5.000 Ft/darab
3.2	Professzionális dekoráció készítés (Skicc-Kreateam)	Egyedi ár!
3.3	Akkreditációs és beléptető kártyák készítése	700 Ft/darab
4.) Útiköltség-térítés		
4.1	Kiszállítás kilométerenként	100 Ft/km.

Az árak a 20 % ÁFA-t nem tartalmazzák!

5. ábra: A Cinemascope Stúdió árjegyzéke a 2006. évben

Forrás: a Cinemascope Stúdió archívuma

Ezt a dokumentumot már egyre gyakrabban e-mail-ben küldte el ügyfeleinek, mivel személyesen már nem volt ideje minden leendő üzleti partnert felkeresni. 2007. december 21-én Magyarország is csatlakozott a „schengeni övezetbe”. Ettől kezdve, a gazdaság folyamatosan romló teljesítménye, illetve az ennek hatására megjelenő negatív, nem vállalkozóbarát adópolitika hatására egyre több cég döntött amellett, hogy vagy (ismét) megszünteti tevékenységét, vagy egyszerűen összecsomagol és elhagyja Magyarországot. Interjúalanyom ekkor szembesült először azzal, hogy a piacát biztosító, akkori életkorával szinte megegyező vállalkozói kör Somogy-Tolna-Baranya megyékben kezd kiürülni. Lassan nem volt kinek eladnia a szolgáltatásait és késztermékeit. Abban az időszakban az 1989-es rendszerváltás utáni privatizáció első szakasza már lezárult. A korábbi szocialista vagyonelemek, illetve a közműszolgáltatók többsége külföldi befektetők kezébe került, ezért a televíziós hirdetési rendelésállomány is zsugorodásnak indult, hiszen a „multik” általában budapesti marketingközpontokat működtettek vagy marketingügynökségekkel kötöttek hosszútávú szerződéseket. Ezekkel a reklám- és médiapiacra megjelenő új cégekkel már nem lehetett kisvárosi szinten szerződéseket kötni, mivel bizalmatlanok voltak a helyi médiákkal

szemben, nem láttak bennük reklámértéket. Egyszerűen szólva nem tartották komoly, hatékony marketingeszköznek.

Interjúalanyom elmondása szerint a 2008-2009-es pénzügyi világválság a tapasztalata szerint a legrosszabbkor ért el bennünket. Az EU tagállamok közül nem csoda, hogy elsőként az akkor már erősen eladósodott Magyarországot érte el legkorábban. Kisvállalkozóként új nevekkkel kellett megismerkednie: IMF, Világbank. Azonban visszaemlékezve ezen a vállalkozói szinten, szinte semmit nem lehetett érezni a pénzügyi mentőcsomag pozitív hatásaiból, amit ezek a szervezetek nyújtottak Magyarországnak. Szerencsére addigra létrejött egy viszonylag stabil megrendelői köre, akiket úgy tudott folyamatosan megtartani, hogy hosszú éveken keresztül nem emelhetette meg szolgáltatásainak díjait és a televíziós hirdetések árait sem. Így gyakorlatilag az adott tárgyévben az előző év árbevételét stabilan teljesíteni tudta, azonban az éves infláció összege ez idő alatt már veszteségként jelent meg a könyvelésében. A megrendelői körében a lemorzsolódás csak csekély mértékű volt. Akik felbontották a televíziós éves reklámkeretszerződést vagy a következő évben már nem hosszabbították meg, azok a vállalkozók, illetve társas vállalkozások többnyire jogutód nélküli megszűnés miatt tették ezt. Beszélgető partnerem kitért arra is, hogy abban az időszakban nem a saját vállalkozásának a működése miatt aggódott, hanem a szerződött vállalkozások működőképessége miatt, mivel tulajdonképpen az ő jövedelmükből származó bevételéből élt. Összegezve: az 1994 és 2006 közötti időszakban a Cinemascope Stúdió tudatos technika fejlesztéseinek, a stabil klientúra következetes kiépítésének, valamint egy minimális pénzügyi céltartalék képzésének köszönhetően, a 2008-2009-es válság csak kis mértékben ugyan, de mégis negatívan érintette a vállalkozását. A helyi vállalkozói kör átalakulása, amortizációja azonban igen szembetűnő volt. Az értelmes, tanult, tette kész 25-45 év közötti korosztály nagymértékű el- és kivándorlási hullámai miatt már sokkal kisebb mértékben indultak újabb vállalkozások, akik akár jövőbeli üzleti partnereivé is válhattak volna. „Visszaálltam ismét a startmezőre” - jegyezte meg és át kellett gondolnia, milyen üzleti stratégiát kell a jövőben kidolgoznia.

A vállalkozása életben tartására ismét a technológia fejlesztés jelentett megoldást. Egy korábbi, 2005-ös technikai fejlesztés nyomán az addigi analóg videotechnikát lecserélte a korszerűbb digitális videotechnikára. Először az analóg Video8, Hi8 technológiát Digital8 technikára, majd a jó öreg VHS, S-VHS analóg technikát MiniDV-re. A hozzá kapcsolódó editáló szoftverek cseréjét, illetve az azokat kiszolgáló technikai háttérrel nyújtó PC számítógépek cseréjét követően egy újabb megjelenési platform felé fordult vállalkozásával. Ez pedig az internet volt. Az akkor már erőteljesen formálódó közösségi háló számára tulajdonképpen egy

kimeríthetetlen hirdetési felületet jelentett. 2009-ben regisztráltatta a citykabeltv.hu domain nevet, majd hamarosan a kepujsag.info domain nevet is. Ekkor már elérhető eszközzé vált a YouTube videomegosztó, ahol létrehozta a mai is működő „Képújság” csatornát. A lineáris analóg City Kábel Képújság TV csatornáján megjelenő állóképes, statikus hirdetések és az azokat kiegészítő 30-60 másodperces reklámfilmek onnantól kezdve már az interneten is megjelentek. Honlapjának képei, bannerei a szerződő partnerek honlapjaira mutató linkelési lehetőséggel jelentek meg és a YouTube linkek elhelyezése is megerősítette a következő időszakra a megrendelői bizalmat. 2010-ben még egy komolyabb vállalkozói szintlépésre került sor. Broadcast videotechnika vásárlásával, az akkor Magyarországon még igen csak gyerekcipőben járó HD videofilmgyártás felé fordult. Ezzel a technikai háttérrel már hosszú évekre előre bebiztosította magának azt a pozíciót a somogyi megyeszékhelyen és annak agglomerációjában, ahol a szakmai szereplők és a piaci ügyfelek is helyi szinten meghatározó vállalkozásként tekintettek rá.

A legfontosabb túlélési stratégia talán az volt, hogy a vállalkozó díjat és a televíziós hirdetési árakat átlagosan 5 évente korrigálta, tehát a vevő mindig azt érezhette, hogy a folyamatosan növekvő adó- és rezsiterhei ellenére valaminek nem növekedett az ára, tehát megtartotta az éves televíziós keretszerződését és az ahhoz kapcsolódó járulékos szolgáltatásokat is. A reklámbevétel a televízió aktuális fenntartójának a bankszámláján jelent meg, azonban az összes videofilmgyártási és sokszorosítási díj a vállalkozó jövedelmét biztosította. 2011-ben a City Kábel Képújság TV a Somogy Televízió műsorstruktúrájába integrálódott. Ez egy racionális lépés volt a vállalkozó részéről. A Vidanet Zrt. (a City Kábel Képújság TV csatorna utolsó üzemeltetője) a továbbiakban már nem kívánta fenntartani a hálózatán ezt a műsorcsatornát. A Somogy TV-nek viszont 2005 óta a vállalkozó értékesített médiafelületet a képújság csatornáján osztott műsoridővel, ezért egyértelművé vált a fúzió, amely mindkét fél számára előnyökkel járt. A képújság televízióval megtermelt évi 4-5 millió forintos árbevétel a továbbiakban a Somogy Televízió bankszámláján realizálódott, ami azt követően a televízió működési költségébe lett visszaforgatva. Ez azért jelentett új lehetőséget, mert 1994 óta mindössze egyetlen fenntartó volt hajlandó technikai fejlesztésre komolyabb összeget ráfordítani. Mivel a képújság televízió működéséhez a Cinemascope Stúdió egyéni vállalkozásban megvásárolt technikai eszközeivel is gyakran dolgozott, ezért ezzel a „szimbiotikus” kapcsolattal lehetett csak hosszú évekig fenntartani annak eredményes működését. Így azonban elmondható, hogy egyetlen tárgyéve sem volt reálértékben számára veszteséges és csak a terhelhetőségétől függött, hogy éves szinten - az előző évhez képest -

tudta-e növelni vállalkozói árbevételét. Ha több árbevételre volt szüksége, akkor elsősorban nem árnöveléssel, hanem a megrendelők számának racionális bővítésével ért el többlet árbevételt.

A 2008-2019 közötti időszak nagyon lassú, minimális növekedéssel, de inkább egyfajta egyenletes stagnálással telt interjúalanyom elmondása szerint. A 2010-es politikai átrendeződés új erőviszonyokat alakított ki a hozzá hasonló helyi kisvállalkozók számára is. Ugyan szélesedett az elérhető pályázatok köre, de a 10-20 millió forintos - gyakran 50 %-os önrészt megkövetelő - technikafejlesztési pályázatokból ez a mikrovállalkozói kör kiszorult. Ezzel hosszú időre lezárult egy fejlődési, fejlesztési periódus. Az addigi magánérs beruházásai, a Magyarországon tapasztalható lassú videotechnológiai szintváltásoknak is köszönhetően, hosszú évekre megbízható alapot szolgáltatott a továbbiakban is a kiegyensúlyozott üzletmenetéhez. Ezt a nehezebb időszakot egy fontos tényező tette mégis kiemelten fontossá. A kettő, korábban említett televíziós csatorna fűziójával már nem csak a somogyi megyeszékhelyen, hanem Somogy megyei szinte összes kábeltelevíziós hálózatán továbbíthatta képűjság szolgáltatását. A piac így jelentősen kibővült számára. Azonban vállalkozásának fejlődését - elmondása szerint - tovább gátolta, hogy ekkor már alkalmazottakra is szüksége lett volna a munka összetettsége miatt, de az élőmunkát terhelő adóterhek és a stagnáló éves árbevétele az infláció tükrében ezt nem tették lehetővé. Továbbá nyilvánvalóvá vált, hogy a 2010-es évek végére az internet rohamos terjedése miatt egyre inkább kiszorultak a hagyományos médiafelületek az értékesíthető marketingeszközök köréből. Azonban interjúalanyom elmondása alapján a 2017-es, 2018-as, de főként a 2019-es évben néhány új üzleti partnere már ismét akkora tőketartalékkal rendelkezett, hogy egyre könnyebbé vált eredményesen értékesíteni számukra a hagyományos televíziós szolgáltatásokat, az internetes megjelenésekkel kombinálva. Elmondható, hogy a 2019-es év volt az utolsó, amikor erre még szabadabban tudtak költeni a megrendelői. És 2020-ban megérkezett a Covid...

4.3. A 2020. évi válság kisvállalkozóra gyakorolt hatása

2020. március 15-ig ugyanolyan lendülettel indult el az év, mint korábban tapasztalható volt. Annak ellenére, hogy március 4-én jelent meg először Magyarországon a SARS-CoV-2 vírus, viszonylag hamar, március 16-án teljes bezárás következett. Interjúalanyom számára - elmondása szerint - nem volt újdonság a „Home Office”, könnyen átállt az otthoni munkavégzésre. Az internet stabil felületet biztosított számára az ügyfelekkel való

kapcsolattartáshoz és az elkészült információs képernyőoldalak, illetve videofilmek, TV spotok is egyszerűen célba értek az FTP szerverek (File Transfer Protocol, vagy rövid nevén FTP TCP/IP hálózatokon - mint amilyen az internet is - történő állományátvitelre szolgáló szabvány) megbízható működésének köszönhetően. A teljes bezárkózás következtében a lakosság a korábban megszokott életvitelét ideiglenesen fel kellett, hogy adja. Ez alól a hitélet sem volt kivétel. 2012 óta a Cinemascope Stúdió egyik fontos partnere a Kaposvári Református Egyházközség. Folyamatosan, minden évben tizenkétszer, havonta egy alkalommal istentiszteleti TV közvetítést rendelt meg tőle. Ezt a műsort is a Somogy Televízió közvetítette. A zárást követően kibővített megrendelés érkezett a havi megjelenés helyett heti megjelenésre. Ezzel kezdetét vette egy újabb műsorgyártási struktúra. Azonban az új televíziós hirdetési ügyfelek elérése a személyes kontaktus lehetőségének hiányában már nehezebbé vált és az ügyfélkör bővítésében ismét a stagnálás időszaka következett. A vállalkozások egy része pedig vagy bezárt végleg vagy már nem rendelkezett a hirdetési piacon elkölthető pénzüsszeggel.

A már meglévő ügyfélkör nem morzsolódott le, azaz senki sem bontott szerződést interjúalanyommal, ez nyújtott a következő hónapokra stabilitást számára. A már korábban létrehozott és működtetett internetes felületek ekkor értékelték fel igazán, illetve a lineáris televízióműsorok gyártására is nagyobb igény mutatkozott, mivel a háztartások „fogságában” az érintett lakosságot ezekkel az eszközökkel lehetett elérni. A heti megszokott televíziós műsorgyártási munkafolyamatok átszervezése vált szükségessé, a heti istentiszteleti TV műsor gyártása miatt, amit a vállalkozó a rendelkezésre álló technikai eszközeivel el tudott készíteni. Ez nagyobb havi árbevétellel járt, tehát a Covid válság a Cinemascope Stúdióra nézve árbevétel növelő hatással volt. Az így jelentkező többlet árbevétel pedig céltartalékba került, a későbbi esetleges nehézségek áthidalására. Elmondható, hogy alapvetően csak a munkaidő átcsoportosítása, újrászervezése volt szükséges a vállalkozása életben tartásához, a megnövekedett gyártási igények tekintetében.

4.4. A két válság összehasonlítása a kisvállalkozó szemszögéből és kitekintés a várható gazdasági helyzetre

Kettő részre kell szétválasztani interjúalanyomnak az elmúlt 29 vállalkozásban eltöltött évét. Az első az internet használat előtti időszak (1994-2009), a második pedig az internet használat utáni időszak (2009-2023).

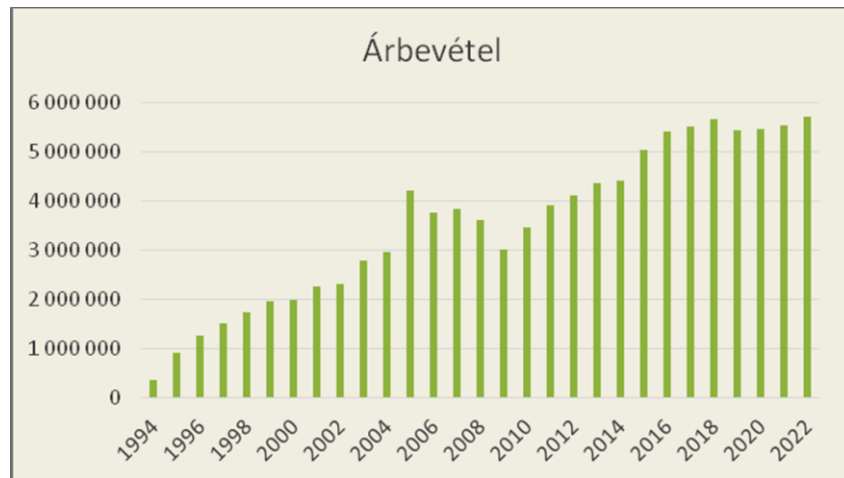
Az internet előtti időszakban, de már a „Bokros-csomag” után teljesen más volt a kaposvári helyi televíziós hirdetési felület vásárlói köre, mint napjainkban. Az akkori képűjság rovatrendszerben még szerepelt a „Lakossági hirdetések” rovat, „Ingatlanközvetítők ajánlatai” rovat, melyek egy teljesen más információ fogyasztási szokásokhoz igazodtak. A 2008-as válság előszele - mint azt korábban is már említette beszélgetőpartnerem - jóval korábban, már 2006-ban érezhető volt a kis- és mikrovállalkozások körében. A hazai belpolitikai problémákból eredő elhibázott gazdaságpolitika eredményeként vállalkozások ezrei mentek tönkre abban az időben, és a talpon maradt vállalkozások 2008 után már csak a tartalékaikat élték fel és a reklámköltségeiket minimalizálták. A lakossági frankhitelek nehéz helyzete a kiskereskedelmi fogyasztás negatív számaiban is megmutatkozott. A fogyasztás és azzal együtt a fizetőképes kereslet is erős csökkenést mutatott. A 2008-as válságot követő évek feladatai éppen ezért a kiépített és jól működő ügyfélkör megtartását és az éves árbevétel csökkenésének az elkerülését jelentették interjúalanyomnak. Ez nehéz időszak volt a vállalkozására nézve, mert a televíziós technológia robbanásszerű fejlődése és a videotechnikai szabványok gyors váltása mellett vált szükségessé a stagnáló piaci árbevételekből gazdálkodnia és egyben lépést tartva a fejlődéssel, korszerűsíteni technikai eszközeit is. Az internetes felületek (saját YouTube csatorna, Facebook, saját honlap) 2009-es indítása volt az a piaci rés, ami ebben a bizonytalan gazdasági környezetben új lehetőséget nyújtott a kiegyensúlyozott üzletmenethez és egyben struktúraváltást is jelentett a reklámértékesítés terén.

A Covid-19 válság kevésbé érintette ennyire összetetten interjúalanyomat, mivel addigra minden korszerű videotechnikai berendezéssel már rendelkezett. A City Kábel Képűjság TV és a Somogy Televízió fúzióját követően, a szinte teljes Somogy megyét elérő szolgáltatása biztos alapként számított a koronavírus megjelenését követő országzárások idején is. Az akkor már 10 éves múltú visszatekintő internetes információs felületek és a YouTube videocsatorna pedig a válság idején - mint komoly piaci rés - szolgálta ki a megnövekedett vásárlói igényeket. Jövedelmező befektetésnek bizonyult a 2009-ben elindított internetes nyitás és az azóta felhalmozott tapasztalati szaktudás, ami segítségével nagyon gyorsan át lehetett állítani a szolgáltatási szerkezetet, a megváltozott piaci kereslet igényei szerint. Mivel regionális szinten egyelőre nem tapasztalható a megrendelői oldal részéről más videotechnológiát (4K) érintő igény, beszélgetőpartnerem technikai háttere továbbra is ki tudja szolgálni a megrendelői igényeket.

Összességében elmondható, hogy a 2008-as ingatlanpiaci válság nagyobb mértékben és hosszabb ideig érintette, elsősorban negatívan interjúalanyomat. A tudatos fejlesztések és a

mértékletes, a realitással arányos piaci magatartásnak köszönhetően a Covid-19 válság csak kis mértékben érintette negatívan a kisvállalkozót, illetve inkább pozitív gazdasági következményekkel járt számára. Az éves elért bruttó árbevételt a 6. ábra szemlélteti.

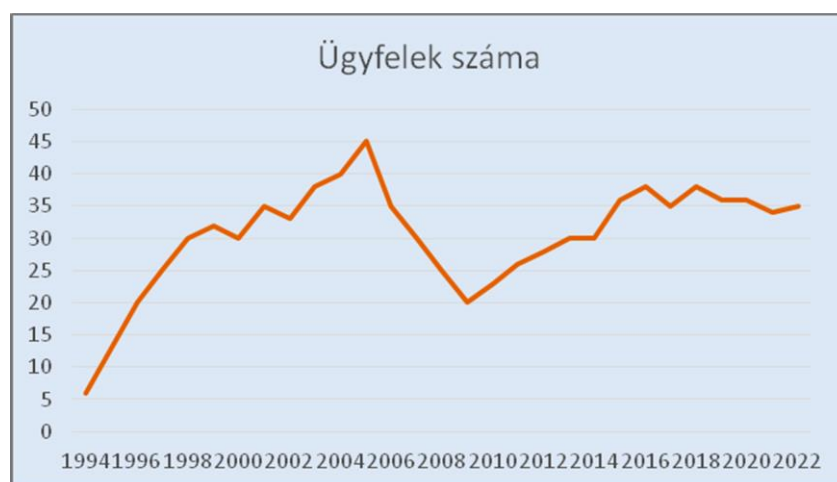

6. ábra: A Cinemascope Stúdió árbevétele 1994-2022 között

Forrás: a Cinemascope Stúdió archívuma

A Cinemascope Stúdió 1994-es alapításától kezdődően megfigyelhető, hogy különböző kiváltó okok miatt, 10-15 éves ciklusonként visszatérő gazdasági válságokra készülhetünk fel. A válságok közötti „nyugalmi” gazdasági időszakokat kell felhasználni fejlesztésekre és céltartalékok képzésére.

Az ügyfelek évenkénti számának eloszlását a 7. ábra mutatja be.

7. ábra: a Cinemascope Stúdió ügyfeleinek száma 1994-2022 között

Forrás: a Cinemascope Stúdió archívuma

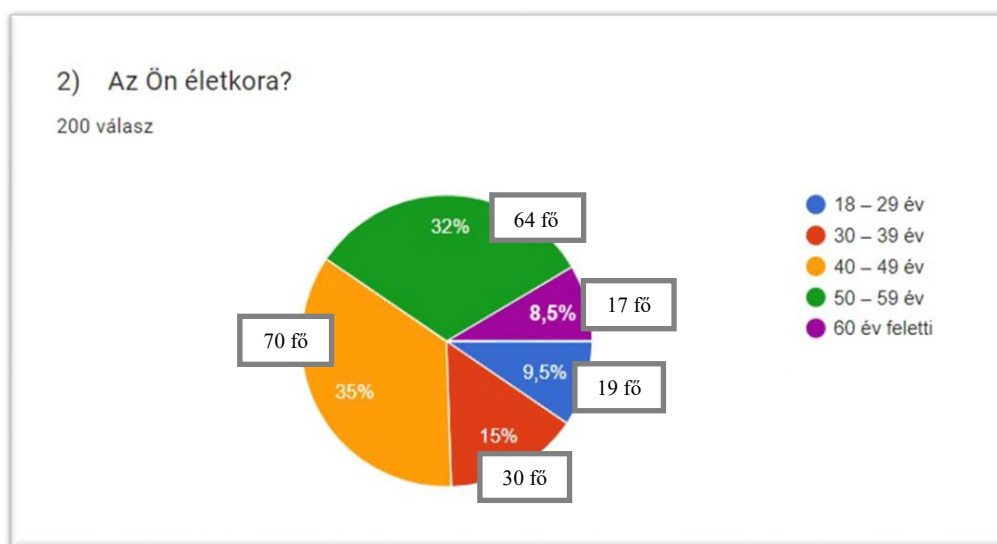
Mivel napjainkban is érezhető más jellegű, elsősorban az energiaszektorra érintő válság, amely ismét globális jellegű, ezért elsősorban a Covid-19 válság tapasztalatai az irányadók a kisvállalkozó számára. A megváltozott piaci környezethez azonnal igazodva, rugalmasan fog a jövőben is alkalmazkodni, akár legyen szó munkaszervezésről, üzleti vevőkör bővítéséről, átalakításáról vagy a videotechnikai eszközök korszerűsítéséről. A képújságrendszerű, lineáris televíziózás nem feltétlenül jelenti a stabil jövőt. A magyar gazdaság és ezáltal a magyar fogyasztók általános tökeszegénysége, a videoformátumok (SD-HD-4K-8K) közötti technológiaváltást Magyarországon jelentősen késlelteti. Ez abból a szempontból előnyös, hogy még egy jó darabig nem válik szükségessé a HD technikát, a jóval költségigényesebb 4K technikára cserélni. Valószínűleg pár éven belül a hagyományos televíziózást teljesen fel fogják váltani az interaktív internetes információközlő felületek, így interjúalanyom is arra számít, hogy a jövőben valószínűleg a teljes gyártási kapacitását ezeknek a platformoknak a vásárlói igényei fogják adni számára. A Cinemascope Stúdióknak természetesen van jövője, mert a szolgáltatás minősége messze túlmutat az egyszerű mobiltelefonos amatőr felvételek szintjén és a megrendelők is érzik annak súlyát, hogy akár a cég jó hírneve is múlhat egy-egy professzionális reklám megjelenésen vagy videofilmen. A 29 reklámpiacon eltöltött év pedig a folyamatos stabilitást és megbízhatóságot jelentik a vevők számára, ami a mai piaci környezetben valódi vállalkozói tőkét és alapot jelent a Cinemascope Stúdió számára.

5. A KÉRDŐÍV ELEMZÉSE

5.1. A válságok hatásának bemutatása és összehasonlítása a megkérdezett emberek válasza alapján

Szakdolgozatom ezen fejezetében szeretném szemléltetni a kérdőívem pontos eredményeit az egyes kérdésekhez kapcsolódóan különböző ábrák és diagramok segítségével. A kérdőívem mintaszámát 400 főben határoztam meg, melyből átlagosan 200 fő válaszolt, így megállapítható, hogy körülbelül 50%-os a kitöltési arány. A legfőbb mintaválasztási szempontom az volt, hogy olyan idős emberekhez jussak el, akiknek már kellő tapasztalata, tudása és emléke van a vizsgált válságokról. Ez, azért volt fontos számomra, hogy reális, tényszerű adatokat kapjak, ezért a mintaszám $\frac{3}{4}$ -ének ezt a korosztályt választottam ki. A fennmaradó $\frac{1}{4}$ részt a fiatalabbaknak küldtem el, bár a 2008-as gazdasági válságról nincsenek tapasztalataik, de a Covid okozta válságnak ők voltak az egyik legnagyobb elszenvedői. Így fontosnak tartottam megtudni az ő véleményüket is.

A háttérváltozók eredményei a következők: a kitöltők 45,5%-a (91 fő) nő, 54,5%-a (109 fő) férfi volt. A kitöltők életkorának eredményei az 8. ábrán láthatóak.

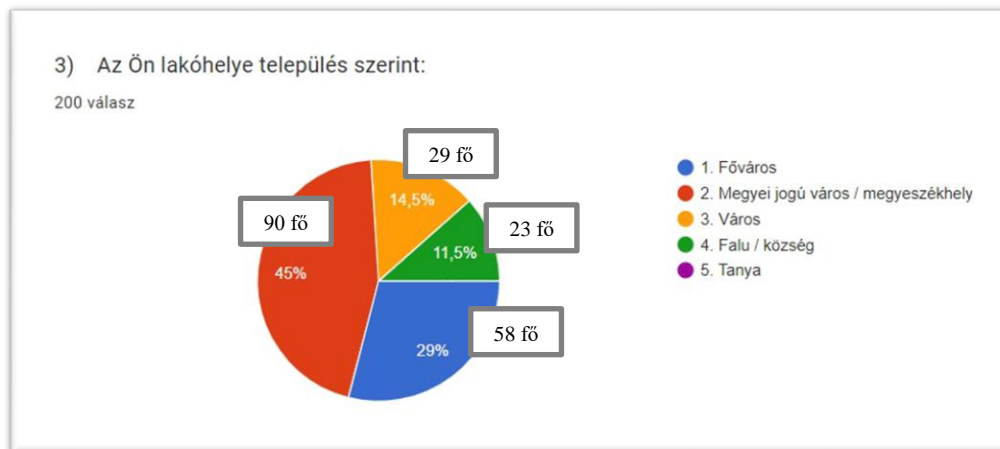
8. ábra: A válaszadók életkorának eloszlási aránya

Forrás: Saját adatok

Ezen a diagramon jól látható, hogy legnagyobb arányban a 40-49 év közötti és az 50-59 év közötti korosztály adott válaszokat a kérdéseimre, legkevesebben pedig a 60 év feletti és a

18-29 év közötti korosztály töltötte ki. A 60 év feletti személyek informatikai tudása nem biztos, hogy megfelelő. A legfiatalabbak pedig nem élték meg a 2008-as válságot.

A válaszadók lakóhelyének megoszlását a 9. ábra tartalmazza.

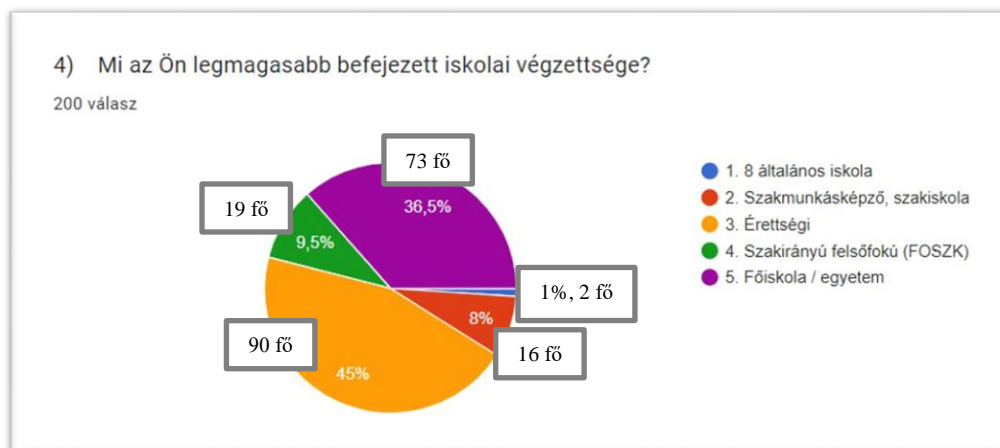

9. ábra: A válaszadók lakóhelyének százalékos megoszlása

Forrás: Saját adatok

Ábrámon jól látszik, hogy a válaszadók majdnem fele megyei jogú városban / megyeszékhelyen él. Továbbá az is megfigyelhető, hogy a kitöltők közül senki sem lakik tanyán és falun is csak kevesen.

Az utolsó kérdésem, mely a háttérváltozókra kérdezett rá, az a kitöltők legmagasabb befejezett iskolai végzettsége volt. Ezek eredményeit szemlélteti a 10. ábra.

10. ábra: A válaszadók legmagasabb befejezett iskolai végzettségének százalékos megoszlása

Forrás: Saját adatok

A kitöltők 91%-a érettségivel vagy annál magasabb iskolai képzéssel rendelkezik. A válaszadók több, mint egy harmada magasán képzett, diplomát szerzett személy.

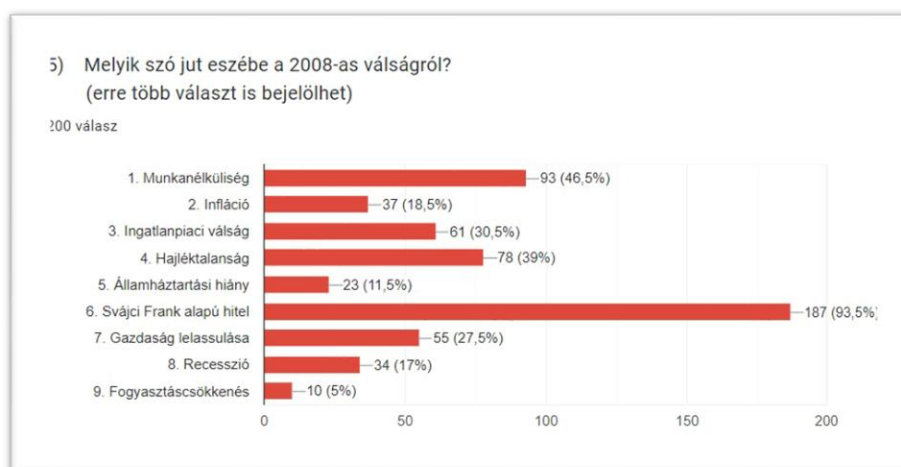
Kíváncsi voltam, hogy a válaszadók amikor meghallják, a 2008-as válság kifejezést, mi jut róla eszükbe. Erről készítettem egy szófelhőt, mely 9 szóból áll. Ezek a szavak pedig a következők: munkanélküliség, infláció, ingatlanpiaci válság, hajléktalanság, államháztartási hiány, svájci frank alapú hitel, gazdaság lelassulása, recesszió és fogyasztáscsökkenés. A 3 leggyakoribb szó, melyet a kitöltők jelöltek a következők voltak: svájci frank alapú hitel, munkanélküliség, hajléktalanság. Ezeken kívül sokan írták az ingatlanpiaci válságot és a gazdaság lelassulását is. Ezt a 11. ábra mutatja be.

11. ábra: Asszociációk a 2008-as válság kifejezésre

Forrás: Saját adatok

Az 12. ábra mutatja, hogy 200 főből 187 főnek jutott eszébe a svájci frank alapú hitel.

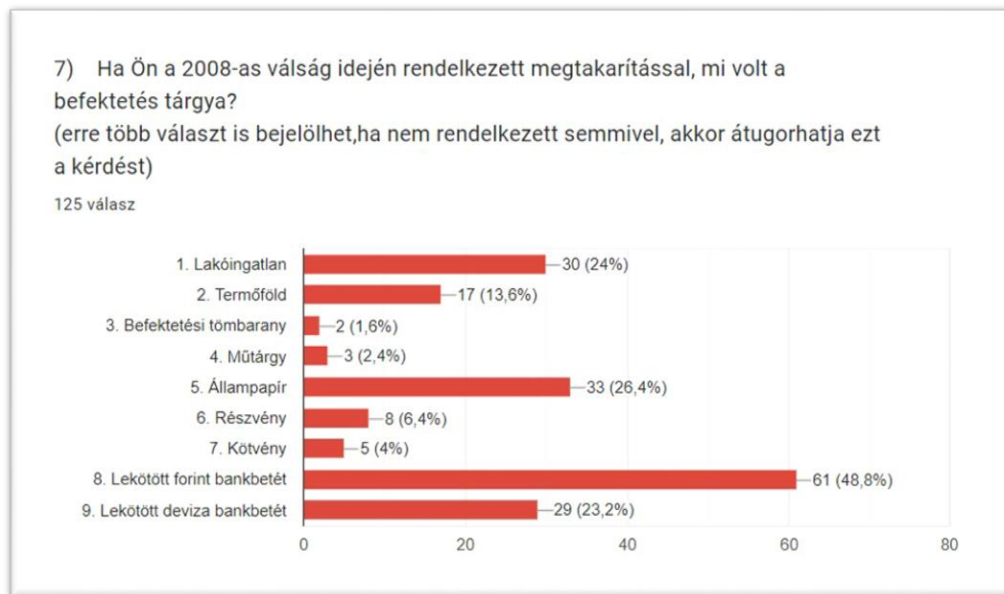

12. ábra: A 2008-as válságról a válaszadók eszébe jutó szavak százalékos megoszlása

Forrás: Saját adatok

A munkanélküliség kifejezés 93 főnek, míg a fogyasztáscsökkenés csak 10 embernek jutott eszébe. A válaszadók többsége a svájci frank alapú hitellel tudja azonosítani a 2008-as válságot. Erről olvastak és hallottak a legtöbbit a különböző magyar médiákban, illetve ez érintette közvetlenül őket vagy környezetüket.

A 2008-as válság idején a kitöltők 62,5%-a, 125 fő rendelkezett tartós megtakarítással és csak 37,5%-uknak, 75 főnek nem volt megtakarítása. A befektetés tárgyát a 13. ábra mutatja be.

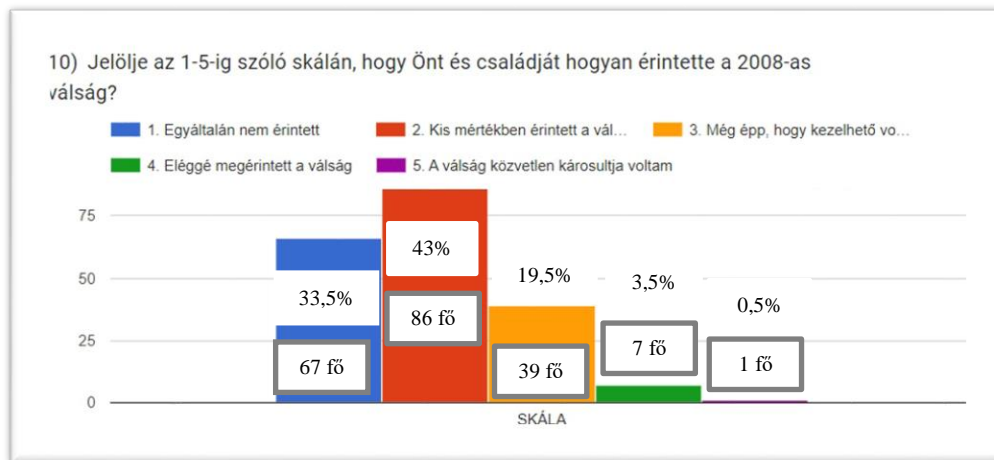
13. ábra: A válaszadók megtakarításának befektetési tárgya százalékos megoszlásban a 2008-as válság idején

Forrás: Saját adatok

A befektetés tárgya majdnem fele személynél lekötött forint bankbetét volt (61 fő), de a válaszadók negyede rendelkezett állampapírral (33 fő), lakóingatlannal (30 fő), lekötött deviza bankbetéttel (29 fő) és 17 fő termőfölddel. Csupán néhány kitöltő fektette be megtakarítását tőmbaranyba, műtárgyba, kötvénybe és részvénybe. A diagram objektíven megmutatja, hogy a válaszadók nagy többsége még mindig a lekötött forint bankbetétben érzi biztonságban megtakarítását. Más biztonságosabb és korszerűbb megtakarítási eszköz közül csupán az állampapírt részesítették előnyben. Valószínűleg a kötvény és részvény befektetéseket nem ismerték, a tőmbarany és műtárgy vásárlásához pedig nem rendelkeztek elegendő pénzzel.

Ebben az időszakban a kitöltők 75%-a, 150 fő nem rendelkezett svájci frank alapú hitellel és csak 25%, 50 fő vette igénybe ezt a hitelformát. Más hitele is csak 8%-nak, 16 főnek volt. A 2008-as válság a válaszadók több mint $\frac{3}{4}$ -ét (153 fő) egyáltalán nem, vagy kis mértékben

érintette. 39 fő számára még épp hogy kezelhető volt a válság, 7 főt eléggé megérintett és a válság közvetlen károsultja 1 fő volt. Ezt a 14. ábra szemlélteti.

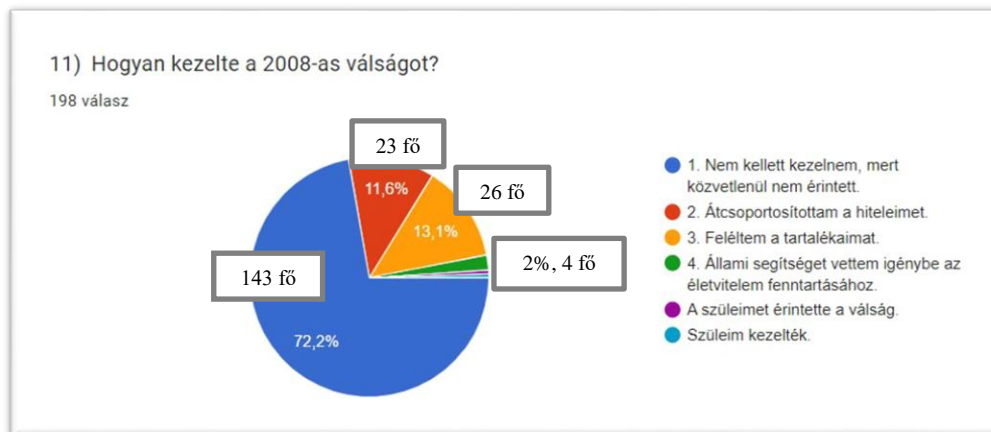
14. ábra: A válaszadók véleménye százalékos megoszlásban, arról, hogy a 2008-as válság milyen módon érintette őket és családjukat

Forrás: Saját adatok

Annak ellenére, hogy a nyilatkozók 1/3-át véleményük szerint nem érintette közvetlenül a válság, a valóság az, hogy a következő években a megugró infláció és a romló gazdasági mutatók végül mindenkit valamilyen szinten negatívan érintettek.

A 2008-as válságot a válaszadók majdnem $\frac{3}{4}$ részének nem kellett kezelnie, mert közvetlenül nem érintette őket. Számomra ez meglepő eredmény, mert arra számítottam, hogy sok embernek okozott problémát ez a válság. Feltehetően az ismerőseim körében a svájci frank alapú hitel károsultjai és a mainstream média negatív irányba befolyásolhatta az értékítéletemet a témában.

A válaszadók válságkezelési módját a 15. ábra részletezi.

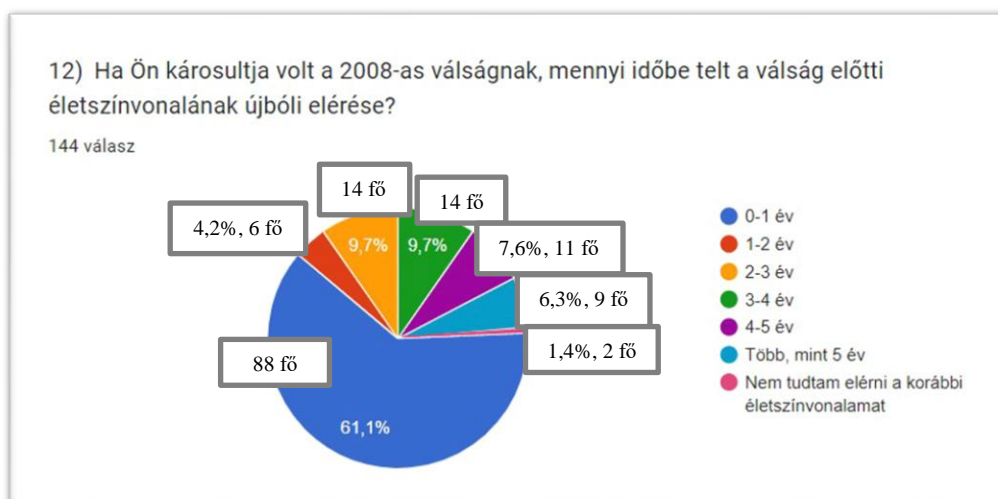

15. ábra: A válaszadók válságkezelési módjának százalékos megoszlása

Forrás: Saját adatok

23 fő átcsoportosította a hiteleit, 26 fő felélte a tartalékait és csak 4 fő vett igénybe állami segítséget. Az egyéb válaszlehetőségek között 1 fő írta, hogy a szüleit érintette a válság és 1 fő válaszolta, hogy a szülei kezelték a válságot. A kitöltők többsége úgy kezelte a 2008-as válságot, hogy felélte a tartalékait vagy átcsoportosította a hiteleit.

A 2008-as válság előtti életszínvonal újbóli elérésének időtartamát mutatja be a 16. ábra.

16. ábra: A válaszadók százalékos megoszlása a 2008-as válság előtti életszínvonal újbóli eléréséről

Forrás: Saját adatok

A 2008-as válság válaszdó károsultjai 61%-ának (88 fő) nem kellett 1 év a válság előtti életszínvonal újbóli eléréséhez. Kb. 4%-ának (6 fő) 1-2 év, 10%-ának (14 fő) 2-3 év, 10%-ának (14 fő) 3-4 év, 8%-ának (11 fő) 4-5 év, 6%-ának (9 fő) több, mint 5 év kellett. Csupán 2 fő nyilatkozta, hogy nem tudta elérni a korábbi életszínvonalát. A nagy többség viszonylag gyorsan, rövid idő alatt elérte ismét a válság előtti életszínvonalát.

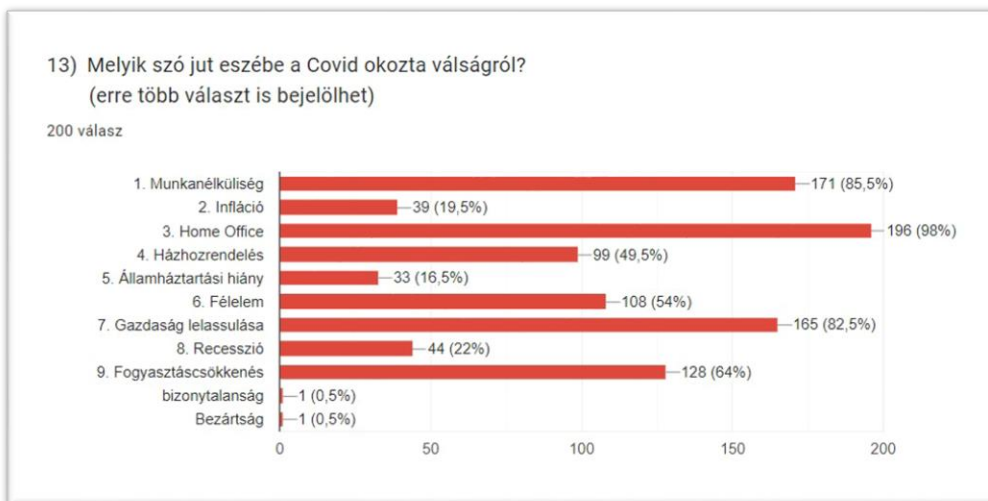
Megkérdeztem kitöltőimtől, hogy melyik szó jut eszükbe a Covid okozta válságról. Segítségképpen felsoroltam 9 lehetőséget, melyek közül választhattak és ezenkívül meghagytam az egyéni válaszok lehetőségét is. Az erre kapott eredményekből szintén szófelhőt készítettem, hogy még jobban tudjam szemléltetni, ezt a 17. ábra illusztrálja.

17. ábra: Asszociációk a Covid-válságra

Forrás: Saját adatok

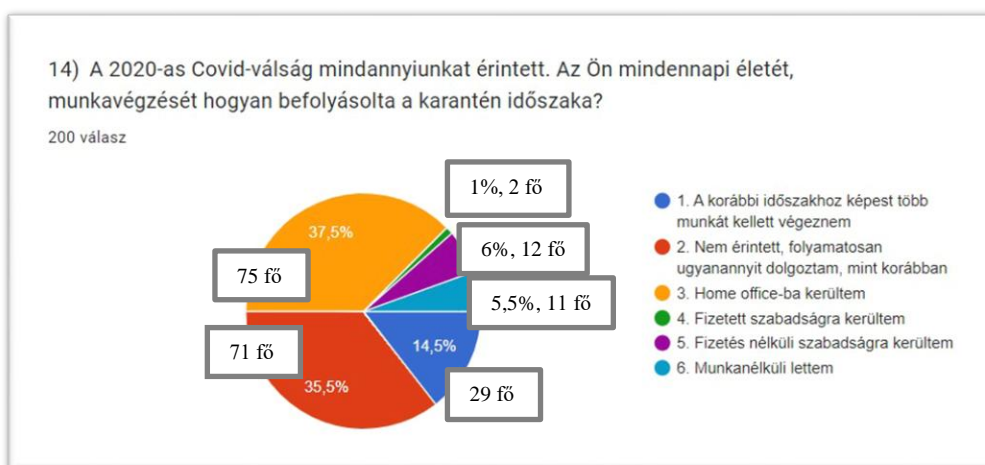
Erre a kérdésre több választ is bejelölhettek a válaszdók. A legtöbb embernek, szinte majdnem mind a 200 válaszdónak a Home office (196 fő) jutott eszébe. Sokan jelölték be a munkanélküliség (171 fő), a gazdaság lelassulása (165 fő) és a fogyasztáscsökkenés (128 fő) szavakat is. Legkevesebben választották az államháztartási hiányt (33 fő). Egyéni választ 2 fő írt, egy személy a bizonytalanságot és egy pedig a bezártságot. A legtöbb kitöltő magán vagy családján keresztül megtapasztalhatta a Home office-t, mivel iskolák, munkahelyek működtek ebben a formában. A turizmusban és vendéglátóiparban dolgozók tömegesen veszítették el munkájukat, ezért jelölhették meg 2. helyen a válaszdók legtöbben a munkanélküliséget. A kitöltők válaszána eredményeit a 18. ábra részletezi.

18. ábra: A válaszadóknak a Covid-válságról eszébe jutó szavak százalékos megoszlása

Forrás: Saját adatok

A Covid-válság mindannyiunk életét érintette, befolyásolta. A mindennapi életet, munkavégzést hogyan befolyásolta a karantén időszaka, ezt az eloszlást szemlélteti a 19. ábra.

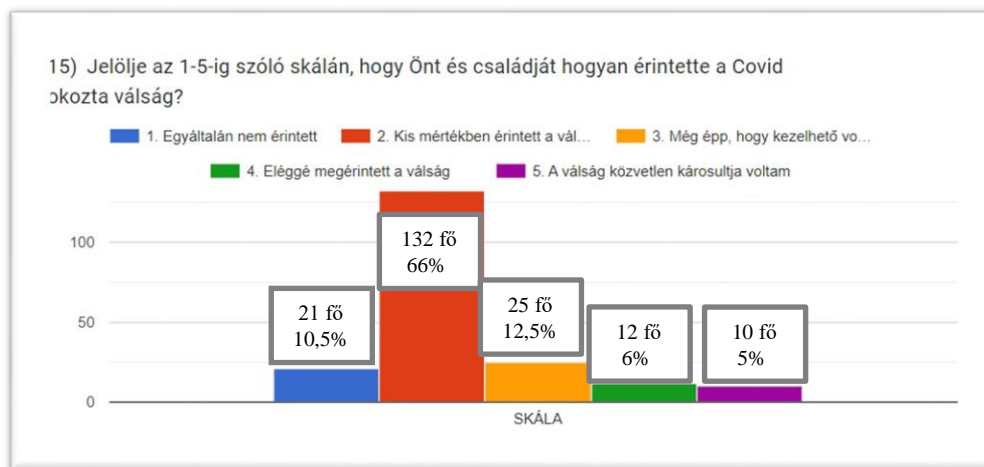

19. ábra: A Covid-válság karantén időszakának munkavégzést befolyásoló tényezők százalékos megoszlása

Forrás: Saját adatok

A megkérdezettek 14,5%-a (29 fő) a korábbi időszakhoz képest több munkát végzett, 35,5%-a (71 fő) ugyanannyit dolgozott, 37,5%-a (75 fő) Home office-ba került, 1%-a (2 fő) fizetett szabadságra került, 6%-a (12 fő) fizetés nélküli szabadságra került és 5,5%-a (11 fő) munkanélküli lett. Általános munkavégzési formává vált a karantén időszakában a Home office.

Kíváncsi voltam, hogy egy 5-ös skálán mennyire érintette az embereket a Covid okozta válság. Ennek eredményét a 20. ábra mutatja be.

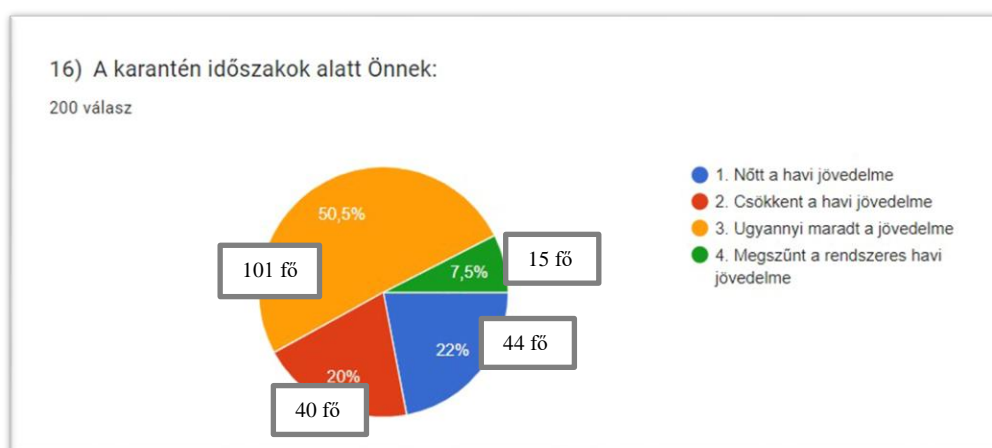

20. ábra: A válaszadók véleménye százalékos megoszlásban arról, hogy a Covid-válság milyen módon érintette őket és családjukat.

Forrás: Saját adatok

A kitöltők 10,5%-át (21 fő) egyáltalán nem érintette a Covid-válság, 66%-át (132 fő) kis mértékben érintette, 12,5%-a (25 fő) még épp, hogy kezelni tudta a helyzetet, 6%-át (12 fő) eléggé megérintette és 5% (10 fő) a válság közvetlen károsultja volt. A Covid-válság a válaszadók körülbelül 90%-át kisebb vagy nagyobb mértékben érintette.

A válaszadók havi jövedelmének alakulását szemlélteti a karantén időszaka alatt a 21. ábra.

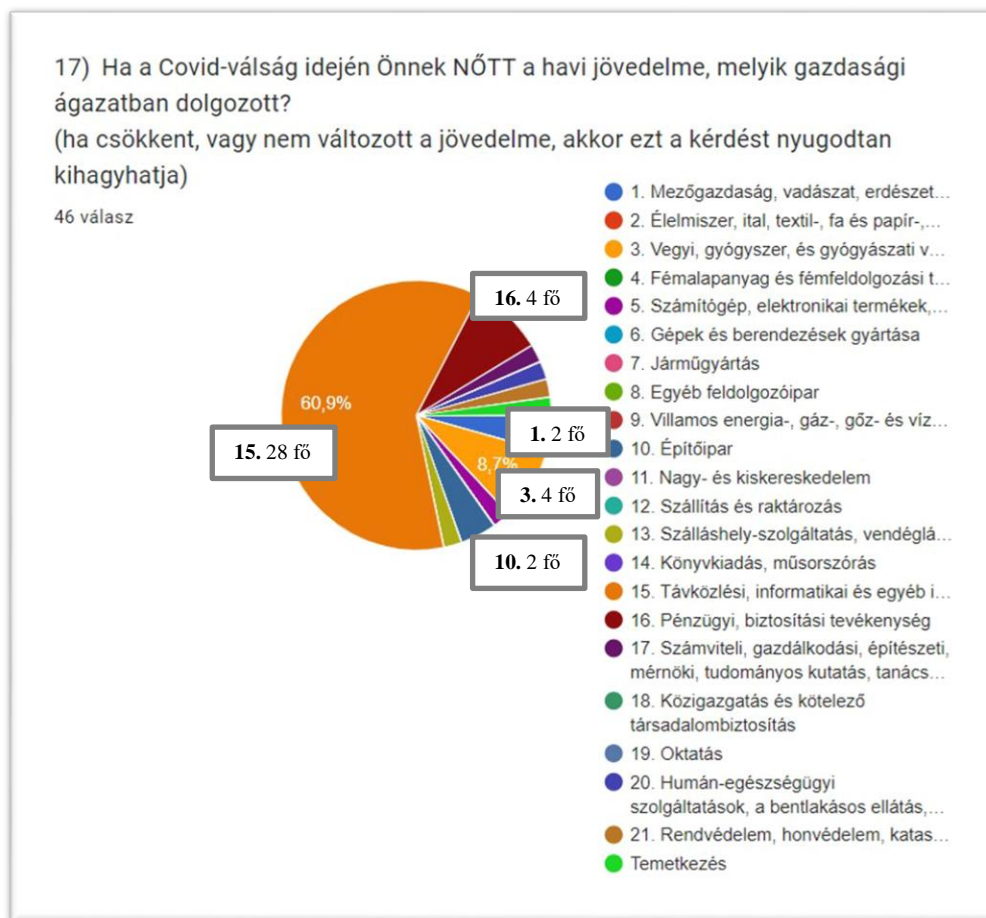

21. ábra: A válaszadók havi jövedelmének alakulása a karantén időszaka alatt

Forrás: Saját adatok

A kitöltők 22%-ának (44 fő) nőtt a havi jövedelme, felének (101 fő) ugyanannyi maradt, 20%-ának (40 fő) csökkent és 7,5%-ának (15 fő) megszűnt a rendszeres havi jövedelme. Megállapítható a diagramból, hogy a megkérdezettek felének nem változott, 27,5%-ának (55 fő) viszont csökkent vagy megszűnt a havi jövedelme. Ezeknek a munkavállalóknak és családjaiknak kisebb-nagyobb megélhetési problémái adódhattak.

Foglalkoztatott a kérdés, hogy mely gazdasági ágazatokban nőtt a jövedelme a válaszadóknak. Ennek eredményét mutatja be részletesen a 22. ábra.

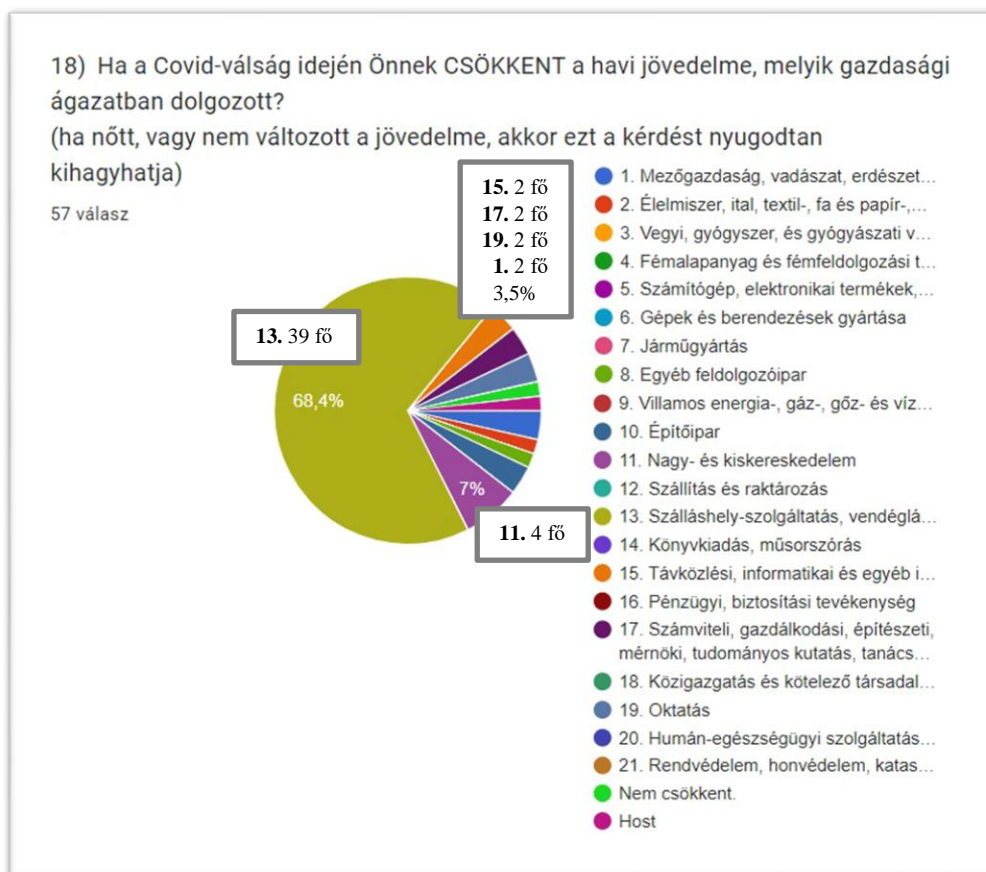
22. ábra: A növekvő havi jövedelemmel rendelkezők megoszlása a különböző gazdasági ágazatokban, a Covid-válság idején

Forrás: Saját adatok

A kitöltők 60,9 %-a (28 fő) a távközlési, informatikai és egyéb információs szolgáltatások ágazatokban dolgozik. 8,7 % (4 fő) pénzügyi vagy biztosítási tevékenységet végez, 8,7 % (4 fő) vegyi-, gyógyszer- és gyógyászati termékek gyártásával foglalkozik. Számomra ez nem meglepő eredmény, mivel a teljes országbezárást követően az emberek többsége csak az

interneten tudott a továbbiakban közvetlenül érintkezni, tanulni és dolgozni. A családokban gyermekenként szükségessé vált egy-egy számítógép vagy táblagép és a megfelelő sávszélességű internet a távoktatáshoz. A növekvő Covid fertőzöttek száma és a betegségtől való félelem megnövelte a gyógyszereket, fertőtlenítőszereket gyártó és forgalmazó cégek bevételét. A pandémia időszakában fontossá vált, hogy a lakosság felkészüljön a váratlan helyzetekre, például az egészségügyi állapot megváltozására vagy akár a munkahely elvesztésére. Ekkor került fókuszba a biztosítótársaságok kínálatában a „Jövedelempótló kiegészítő biztosítás”, mely anyagi biztonságot jelentett az átmeneti munkanélküliség idején.

Megvizsgáltam azt is, hogy a Covid-válság idején mely ágazatokban csökkent a megkérdezettek havi jövedelme, ezt a 23. ábra mutatja be.

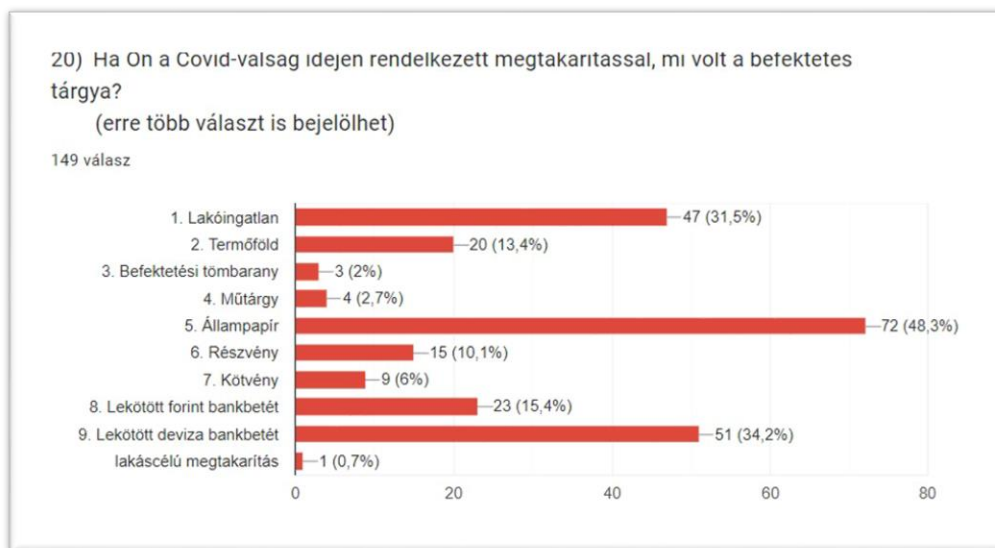

23. ábra: A csökkenő havi jövedelemmel rendelkezők megoszlása a különböző gazdasági ágazatokban, a Covid-válság idején

Forrás: Saját adatok

A kitöltők 68,4 %-a (39 fő) a szálláshely-szolgáltatást és vendéglátást jelölték meg. Ők nehezen tudtak alkalmazkodni a megváltozott helyzethez, mert a szolgáltatásuk a közvetlen humánkontaktus alapján működött. Csak kevés vendéglátós tudott rövid időn belül a házhozszállításra átállni, a szálláshelyek ideiglenesen bezártak, az ott dolgozók pedig más területen folytatták munkájukat vagy munkanélküliek lettek.

A Covid-válság idején a válaszadók 74,5%-a (149 fő) rendelkezett tartós megtakarítással. A befektetés tárgyát a 24. ábra szemlélteti.

24. ábra: A válaszadók megtakarításának befektetési tárgya százalékos megoszlásban a Covid-válság idején

Forrás: Saját adatok

A diagramról leolvasható, hogy a megkérdezettek majdnem fele (48,3% ,72 fő) megtakarítását állampapírba fektette. 34,2 % (51 fő) lekötött deviza bankbetétbe helyezte tartalékát, 31,5 % (47 fő) pedig lakóingatlant vásárolt befektetésként. A 2008 őszi megkötött nemzetközi IMF hitelcsomag utolsó részletét 2016-ban fizette vissza Magyarország. Ezt követően a kormány a saját kibocsátású állampapír értékesítéséből befolyó bevételekből kívánta finanszírozni az államháztartás hiányát. A lakossági banki szolgáltatások között egyre kevésbé lehetett 2016-ot követően saját banki kibocsátású kötvényt vagy befektetési részvénycsomagot vásárolni, amely megfelelő jövedelmezőséggel vonzotta volna a kisbefektetőket. Egyértelműen megfigyelhető, hogy az állam a saját működési hiányát a továbbiakban az állampapírok értékesítéséből kívánta finanszírozni. Ezért lehetett ez az érték a válaszadók körében dominánsan magas. Az

állampapírok relatívan magas kamatozása a lakosság és a cégek körében is stabil és vonzó befektetésnek tűnt (Beke, 2016).

A magyar lakosság a Covid-válság idején ismét megtapasztalta a megugró infláció jelenségét. A forint árfolyama 2020. március 2-án az MNB adata szerint 337,47 Ft volt. Az országos bezárást és a nagy sajtóvisszhangot követő pandémia első napjaiban, 2020. április 3-án már 364,42 Ft-ot ért 1 Euro. Ezért a megkérdezettek 34,2 %-a, valószínűleg pénztartalékaik értékállóságának megőrzése miatt átváltották forint eszközeiket devizára vagy a már meglévő devizaeszközeiket is hosszabb lejáratú lekötésbe fektették (MNB árfolyamok).⁹

A befektetési piacon az ingatlan mindig a stabilitást jelentette. A válaszadók körülbelül 1/3-a már a pandémia előtt is jelentős megtakarítással rendelkezett, de akkor még nem döntöttek el, hogy mibe fektessék a megtakarításaikat. Azonban a pandémia elindulását követően számukra a legbiztonságosabbnak az tűnt, hogy ingatlanvásárlásra fordítják a megtakarításaikat, így őrizve meg annak reálértékét.

A Covid-válság idején a 200 válaszadó 27%-a, 54 fő rendelkezett havi törlesztésű hitellel és közülük 30 fő (a hitellel rendelkezők több, mint fele) vette igénybe a hitelmoratórium lehetőségét. A számokból arra következtettek, hogy a hitelmoratóriumot választók vagy valóban rászoruló, kiskeresetű személyek lehettek, vagy csak egyszerűen nem voltak tisztában annak következményével. Számukra a hiteltörlesztés futamideje is és a havi törlesztőrészlet mértéke is a moratóriumot követően megnőtt.

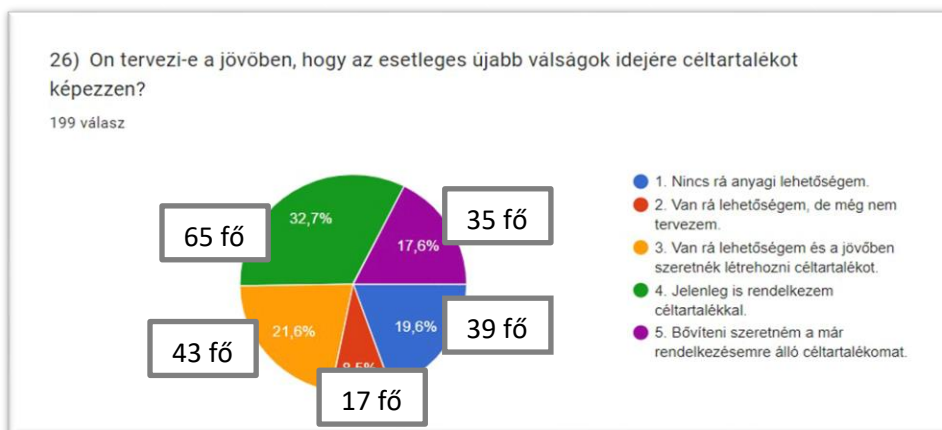
A károsultak 73%-ának sikerült a válság előtti életszínvonalának újbóli elérése. Ebből arra következtettek, hogy a 2008-as válság idején ezek a válaszadók már találkozhattak krízishelyzettel, ezért a Covid-válságig volt idejük egy következő válságra felkészülni.

Aki mindkettő válságnak részese / elszenvedője volt, 85%-a (163 fő) 2008-as válság után pénzügyi tekintetben tudatosabb döntéseket tudott hozni, mint előtte.

A válaszadók 71%-a, 142 fő részt venne egy lakossági pénzügyi kultúrát fejlesztő tanfolyamon, ahol új információkat kaphat a tudatosabb háztartásokat érintő anyagi gazdálkodás terén.

---

⁹ <https://www.mnb.hu/arfolyam-lekerdezes> Letöltés dátuma: 2023. 04. 12.

25. ábra: A válaszadók lehetősége a jövőbeni céltartalék képzésére

Forrás: Saját adatok

A 25. ábra diagramjából kiolvasható, hogy a megkérdezettek 71,9%-a (143 fő) rendelkezik megfelelő céltartalékkal és azt a jövőben akár bővíteni is szeretné, ha anyagi lehetőségei megengedik. Ez véleményem szerint mindenképpen pozitív elmozdulás, mert ezt a társadalmi réteget kevésbé fogja veszélyeztetni egy soron következő válsághelyzet. Azonban úgy gondolom, hogy a nyilatkozók 28,1%-a (56 fő), akik még mindig nem rendelkeznek céltartalékkal, ez nagyon magas szám. Egy részük a korábbi válságok károsultjai lehetnek, ezért nem tudnak céltartalékot képezni. 8,5% (17 fő) úgy nyilatkozott, hogy bár lenne rá lehetősége, még nem tervez céltartalékot létrehozni. Ők valószínűleg a „Carpe diem” (Élj a mának) réteg, akik csak a mára figyelnek, nem rendelkeznek megfelelő pénzügyi kultúrával és ezen a téren számunkra szükséges lenne ezen ismereteik bővítésére. Ők nem vonták le a korábbi válságok következményeinek tapasztalatit ahhoz, hogy mindenképpen szükséges céltartalékot képezni az anyagi létbiztonságért.

5.2. Hipotézisek vizsgálata

A kérdőíves válaszok alapján, a 2008-as válság elsősorban a svájci frank alapú hitellel rendelkezők körében jelentett nagyobb kockázatot és ők szenvedték el a legnagyobb károkat is. Ez a megkérdezettek körülbelül ¼-ed részét érintette. ¾ részüket viszont nem vagy csak kis mértékben érintette a 2008-as válság, ők egy év alatt ismét el tudták érni a válság előtti életszínvonalukat. A Covid-válság már minden kérdezőt megérintett valamilyen szinten. A megkérdezettek 37,5 %-a (75 fő) kényszerült Home office-ban, bár megtarthatták a

munkájukat, mégis gyökeres változás állt be az életükben. A válaszadók életkora alapján következtettem arra, hogy sok családos lehet köztük, akinek gyermekei is távoktatásba kényszerültek. Sokan szenvedtek a bezártság, a félelem és a bizonytalanság érzésétől. Egyes foglalkozások felértékelődtek, mint az informatika és az egészségügyben dolgozók munkakörei. A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás szektorban dolgozók közül azonban sokan kerültek fizetés nélküli szabadságra vagy megszűnt a munkakörük.

A 2008-as válság idején a válaszadók megtakarításuk nagy részét lekötött forint bankbetétben tartották, még a Covid-válság idején az állampapír befektetések értékelték fel. Mindkét válság idején az egyetlen biztos befektetési módot az ingatlan befektetés jelentette. A Covid-válság alatt a kormány által meghirdetett hitelmoratórium lehetőségével, a hitellel rendelkezők 56%-a élt. Ők hamarosan szembesülnek ennek negatív következményével. A válságok után az emberek pénzügyileg tudatosabbak lettek és 71%-uk szívesen részt venne egy lakossági pénzügyi kultúrát fejlesztő tanfolyamon, ahol bővíthetik tudásukat a háztartásokat érintő anyagi gazdálkodás terén.

6. ÉRDEKESSÉGEK, KONTEÓK

Évszázadok óta megfigyelhető, hogy az emberekben felmerül az összeesküvés-elmélet, mely egy hit, hogy egy kis csoport, gyakran titkos módon, összejátszik, hogy titkos tervekkel vagy tevékenységekkel befolyásolja az eseményeket vagy a világ eseményeit a saját céljai érdekében. Az összeesküvés-elméletek gyakran azért merülnek fel, mert az emberek igyekeznek megmagyarázni olyan eseményeket, amelyeknek nincs nyilvánvaló vagy érthető oka. Néha felülmisztifikálják az emberek cselekedeteit, és nem veszik figyelembe a véletlen tényezőket, az emberi hibákat és a véletlenszerű eseményeket. Az ilyen elméletek gyakran bizonyítékok nélküliek vagy olyan bizonyítékokat használnak fel, amelyeket előítéletesen értelmeznek, hogy támogassák az elméletüket. Előfordulásuk sokféle okra vezethető vissza. Néhány ember számára az összeesküvés-elméletek azt jelentik, hogy úgy érzik, képesek megérteni és magyarázni a világ történéseit, mások számára pedig egyfajta magyarázatot nyújtanak a nehéz vagy fájdalmas élethelyzetekre. Ezért téves érzést kelthetnek egyes emberekben, hogy rejtett összefüggéseket látnak át, és egyfajta hamis biztonságérzetet adnak. Ezek terjesztése és elfogadása sokszor az interneten keresztül történik, vagy baráti körben, ahol a véleményeket könnyű terjeszteni, és ahol az emberek könnyen találkozhatnak hasonló gondolkodású emberekkel. A terjesztők általában maguk is elhiszik ezeket az elméleteket. Mások pénzszerzés céljával vagy politikai okokból szándékosan próbálnak provokálni, manipulálni bizonyos csoportokat (Hogyan ismerhetjük fel az összeesküvés-elméleteket?).¹⁰

A 2008-as pénzügyi válság kapcsán számos összeesküvés-elmélet merült fel. Az első igen érdekes konteó arról szól, hogy a bankok és a kormányok összejátszottak a válság előidézésében: E szerint a bankok tudatosan hoztak létre olyan helyzetet, amelyben jelentős nyereséget tudtak realizálni, és a kormányok is beleegyeztek a válság előidézésébe, mert azok részt kaptak az esetleges nyereségből.

Érdekes összeesküvés még az, hogy a válságot Soros György és mások szándékosan idézték elő: e szerint azon befektetők, akik shortolták a piacokat, tudatosan befolyásolták a világgazdaságot, hogy a válságot előidézzék és nagyobb nyereséget érjenek el.

---

¹⁰ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/fighting-disinformation/identifying-conspiracy-theories_hu Letöltés dátuma: 2023. 04. 20.

E mellett már nem meglepő, hogy vannak, akik szerint a pénzügyi elit tervezte a válságot a világhatalom megszerzése érdekében: e szerint az összes pénzügyi intézmény, a bankok, a kormányok és az összes nagybefektető egyetértett egymással, hogy előidézzék a válságot, és ezzel megszerezzék a világhatalmat. Ezek az összeesküvés-elméletek bármennyire izgalmasak is lennének, de az igazságtartalmuk messze áll a valóságtól és a pénzügyi válság valós okai inkább a túlzott spekulációk, a túlzott adósságok, a rossz hitelminősítések és a szabályozás hiányai voltak.

A Covid-19 járvány okozta gazdasági válság kapcsán is számos összeesküvés-elmélet került előtérbe, amelyek közül szeretnék néhányat megosztani. Sokak szerint a járvány szándékosan lett kirobbantva a globális elit által, akik ezzel akartak hatalmat szerezni a világ felett.

Mások szerint a járványt a világpolitikai érdekcsoportok találták ki annak érdekében, hogy gazdasági hasznot érjenek el a vakcinák és a járvány elleni intézkedések révén. Persze olyan összeesküvés-elméletek is keringenek, amelyek hasonló gondolatszálon futnak, de Bill Gates-hez, vagy a gyógyszergyárakhoz kötődnek.

Szintén gyakori összeesküvés-elmélet, hogy a Covid-19-et mesterségesen fejlesztették ki, katonai céllal. Az elmélet terjedésének a kínai-amerikai geopolitikai háború adott okot, mely során a két nagyhatalom egymást vádolta azzal, hogy kifejlesztette és elterjesztette az új típusú koronavírusot.

Olyanok is akadtak, akik szerint az egész járvány egy kamu, amelyet a média terjeszt, hogy elrettentse az embereket az utazástól, és a média ezzel akarja összeomlasztani a gazdaságot.

A vírustagadó konteók szerint a globalista vállalati és politikai elit a WHO segítségével csak felnagyít egy influenzajárványt, hogy a globális kontrollt teljessé tegyék a koronavírus-nyomkövető alkalmazások telepítésével. Vadabb elméletek szerint az oltás egy bőr alá ültetett RFID-csipet fog tartalmazni, amellyel megfigyelhetik az embereket.

Ami számomra is megdöbbentő volt, hogy egyesek szerint a járványt az 5G hálózatok okozzák, amelyek sugárzása káros az emberi immunrendszerre, és ezzel kirobbantják vagy felerősítik a járványt, hogy minél több embernek ártsanak. Talán ez az egyetlen elmélet, melyet fizikai

atrocitás is követett, mobiltornyokat rongáltak meg és gyújtottak fel az elmélet követői (Még mindig élnek a koronavírusos konteók, 2020.).¹¹

Fontos megjegyezni, hogy ezek az összeesküvés-elméletek is, mint a 2008-as események miatt születettek, szintén vitathatók és tudományosan megalapozatlanok. Az egészségügyi és gazdasági hatásokért felelős valódi okok és intézkedések a szakértők és a tudósok által kutatott és meghatározott tényekre alapozódnak.

Fontosnak éreztem ezeket az összeesküvés-elméleteket megosztani, mert a 21. században az internet segítségével ilyen gondolatok és információk terjedhetnek el és ezek nagyban nehezítik mind a tájékozódást a gazdasági kérdésekben, mind a kormányok munkáját, hogy választ adhassanak hatékonyan egy adott problémára. A másik ok, amiért felhoztam a témát az az, hogy átpolitizálódtak a gazdasági kérdések egy-egy ilyen válság megoldásakor és így végképp nehéz objektíven jó választ adni, mert minden egyes politikai párt szekértáborra csak a saját elgörbített valóságában képes hinni. Ha a gazdasági szakember objektív válasza nem illik bele a szekértábor narratívájába, akkor pedig megbélyegezik és nyilvánosan lejárattják ezért.

---

¹¹ <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20200906/meg-mindig-elnnek-a-koronavirusos-konteok-ime-az-5-legdurvabb-447396> Letöltés dátuma: 2023. 04. 23.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Szakedolgozatom témája a 2008-2009-es nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság, valamint a 2020. évi Covid-19 válság bemutatása, összehasonlítása. Dolgozatomban bemutattam a válságok kialakulásának természetét és részletesen elemeztem a gazdaságra és társadalomra gyakorolt hatásait. Célom volt egy hármas pilléren végighaladva bemutatni, hogy az egyes országok gazdasága milyen volt a válságok előtt, hogyan hatottak rájuk a különböző válságok és mind ezek után milyen intézkedéseket próbáltak fogantatosítani, hogy sikeresen kilábaljanak belőlük. Továbbá próbáltam az információkból leszűrni, hogy a korábbi válságok tanulságai szerepet játszottak-e az épp soron következő válság hatékony kezelésében. Ezek után felállítottam egy kutatási célt és meghatároztam az eszközöket, hogy miként fog ez megvalósulni. Meghatároztam a hipotéziseket, melyeket statisztikai vizsgálattal próbáltam bizonyítani.

Bemutattam a primer és szekunder kutatási módszereimet. A szekunder kutatási módszereket alkalmazva, a témámhoz és a választott mikroállalkozásomhoz kapcsolódó könyveket, esettanulmányokat, cikkeket, piaci híreket tanulmányoztam. A primer kutatási módszerek közül a kvalitatív kutatási eljárásokat felhasználva alkalmaztam a mélyinterjút. Kvantitatív kutatási eljárások közül pedig a megkérdezéses vizsgálatom során kérdőívet készítettem Google űrlap segítségével.

Az elmúlt évtizedek válságainak tükrében tanulságosnak gondoltam megmutatni egy szülővárosomhoz, Kaposvárhoz köthető helyi kisvállalkozó gazdasági múltját és jelenét a válságokkal összefüggésben. Értékes információkat kaptam szakdolgozatom készítéséhez azáltal, hogy megismerhettem a „Bokros-csomagot” követő időszakról a 2008-as ingatlanpiaci válságon át egészen a Covid-19 válságig a vállalkozói múltját, tevékenységét, döntéseit és cselekvési stratégiáját. A 2008-as válság Magyarországon már 2006-ban érezhető volt a kis- és mikroállalkozások körében. Az elhibázott hazai gazdaságpolitika eredményeként számos vállalkozás tönkrement és a talpon maradt vállalkozások 2008 után már csak a tartalékaikat éltek fel és a reklámköltségeiket minimalizálták. A fogyasztás és azzal együtt a fizetőképes kereslet is erős csökkenést mutatott. A 2008-as válságot követő években interjúalanyom célja a kiépített és jól működő ügyfélkör megtartása és az éves árbevétel csökkenésének az elkerülése volt. A Covid-19 válság kisebb mértékben érintette a vizsgált kisvállalkozót, mert előrelátóan korszerű videotechnikai fejlesztést hajtott végre. A szinte teljes Somogy megyét elérő televíziós

és internetes szolgáltatás biztos alapnak számított a koronavírus megjelenését követő időszakban is. Az internetes információs felületek és a YouTube videocsatorna pedig kiszolgálták a megnövekedett vásárlói igényeket is. A technikai háttér segítségével rugalmasan és gyorsan át tudta állítani a szolgáltatás szerkezetét a megváltozott megrendelői igények szerint. Összességében a 2008-as válság nagyobb mértékben és hosszabb ideig érintette interjúalanyomat. A tudatos fejlesztések és a biztos szakmai tudásnak köszönhetően a Covid-19 válság kis mértékben érintette a kisvállalkozót, sőt pozitív gazdasági következményekkel is járt számára. Az ő elbeszélésén keresztül tapasztalhattam meg azt a fajta kitartást és üzleti rugalmasságot, amivel nagy biztonsággal túl lehet élni egy válságot, esetenként akár nyereséggel is. Úgy gondolom, hogy a mikrovállalkozói réteg alkalmazkodó képessége jó példa lehet a nagyobb vállalkozói környezetben működő cégek és vállalkozások számára is, ahhoz hogy a következő gazdasági válság idején jó válságkezelési döntéseket tudjanak hozni és ezáltal határozott válaszokat adhassanak a kihívásokra. Tapasztalatom alapján elmondhatom, hogy nem véletlenül tartom fontosnak a jövőbeli munkám során ennek a kisvállalkozói körnek, mint a magyar gazdaság egyik értékes szegmensének a tőkeerősítését.

Ezt követően a kérdőívemből kapott eredményeket elemeztem ki és megvizsgáltam azt, hogy a hipotézisemhez képest miként alakultak a kapott eredmények. Ez alapján kijelenthetem, hogy az emberek pénzügyi tudatossága érezhetően nőtt az évek során. Úgy éreztem, hogy sok ismerősömet érintett negatívan a 2008-as válság, de a kérdőívem megmutatta, hogy kevesebben voltak azok, akik komoly nehézséggel szembesültek. Elsősorban a svájci frank alapú hitellel rendelkezők körében jelentett nagyobb likviditási kockázatot a válság és ők szenvedték el a legnagyobb károkat is. A Covid-válság már minden válaszadót megérintett valamilyen szinten. Sokan kényszerültek home office-ba, gyökeres változás állt be az életükben. A Covid okozta válságnál is arra az eredményre számítottam, hogy sokan anyagilag tönkre mentek, de ha az összképet nézzük, akkor a legnagyobb probléma az az emocionális és pszichológiai nyomás volt, ami az emberekre nehezedett, mintsem az anyagi terhek. Persze itt is voltak, akiket mélyebben érintett a válság, de inkább abból a szektorból, ahol feltétlenül szükség volt a fizikai jelenlétre a termék előállításához, eladásához vagy a szolgáltatás nyújtásához, igénybevételéhez. A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazatban dolgozók közül sokan kényszerültek fizetés nélküli szabadságra vagy megszűnt a munkakörük. Ugyanakkor egyes foglalkozások felértékelődtek, mint az informatika és az egészségügyben dolgozók munkakörei. A tapasztalatom az, hogy a válságok után az emberek pénzügyileg tudatosabbak

lettek és többségük ma már szívesen részt venne egy lakossági pénzügyi kultúrát fejlesztő tanfolyamon, ahol bővíthetik tudásukat a háztartásokat érintő anyagi gazdálkodás terén.

Szakedolgozatomban helyet kapott néhány érdekesség és kontetó is, amelyek jól kiegészítik a témát. A különféle összeesküvés-elméletek gyors terjedése az internet segítségével félrevezethető lehet, és nem alapulnak bizonyított tényeken, tudományosan megalapozatlanok, akár nagyobb gazdasági károkat is okozhatnak. Az emberek azért találják ki ezeket, hogy befolyásolják az eseményeket a saját céljaik érdekében pénzszerzés céljával, vagy politikai okokból manipulálják az érdekcsoportokat. Éppen ezért korunk egyik legfontosabb feladata a leendő szakmámban is a hiteles információk szűrése és elemzése. Az egzakt, hiteles adatok fontossága és a dezinformáció veszélyei is elgondolkodtatók lehetnek témám kifejtése során.

Több következtetést is le tudtam vonni a leírtakból. 2008-as gazdasági világválság az Amerikai Egyesült Államokat, Európát és azon belül Magyarországot is váratlanul érte. A korábbi, 1929-es pénzügyi válságból úgy tűnt, hogy nem tanultak a döntéshozók, mert a pénzügyi piacok működését mindkét kontinensen felügyelet nélkül hagyták, ami nagyban köszönhető volt Alan Greenspan akkori Fed elnöknek és az amerikai kormánynak is. A 2008–2009-es pénzügyi és gazdasági világválság számos változást hozott magával. Annak ellenére, hogy a bankszektor szereplői erős lobbijukkal sok szabályozást befolyásoltak, véleményem szerint még így is szigorúbbra sikerült módosítani a bankok és egyéb pénzügyi szolgáltatók szabályozását. Ezen szabályozások mellett főleg az USA-ban jöttek rá arra, hogy egy hatalmas rendszerszintű kockázat az, ha tettek helyett erkölcsi dilemmákba bocsátkoznak, mert akkor ismét úgy fognak eldőlni a bankok dominóként, mint 2008. szeptember 15-én, a Lehman Brothers investment bank, amikor a cég csődvédelmet kért és ezzel együtt sok más bankot is magával rántott. A válság tanulságait leszűrve Amerikában most jó és gyors döntéseket tudtak hozni, amikor ismét megjelent a bankcsőd az országban. A Silicon Valley Bank csődjét követő intézkedések már határozottabbak és gyorsabbak voltak, így ezáltal el tudták kerülni, hogy ez a bankbedőlés toxikusan hasson az amerikai bankpiacon. Az USA jegybankja likviditást nyújtott a nemrég bajba került Silicon Valley Banknak és a Signature Banknak is, és azt is vállalta, hogy az bankok általuk felhalmozott, a sorozatos kamatemelések miatt leértékelődött bankkötvényeket névértéken veszi figyelembe fedezetként. A Fed részéről tett gyors pénzpiaci reagálás és cselekvés már valószínűleg az elmúlt válságok tanulságainak a pozitív következménye, amely egy újabb, nagyobb csődhullámtól védi meg a világgazdaságot.

Ez a határozott gyorsaság Svájcban is tapasztalható volt, hiszen ott képesek voltak egy hétféle alatt eldönteni a Credit Suisse sorsát. Míg 2008-ban sokat időztek egy-egy döntésen és

próbálták jól átgondolni, addig a Covid okozta válság esetén gyorsabban reagáltak a döntéshozók, mert tanultak a korábban elkövetett hibáikból. Véleményem szerint a világpolitika képes volt tanulni a 2008-as válságkezelési mechanizmusokból, ami egy nagyon hasznos skill-t jelentett mindenki számára. A Covid okozta válság a rossz döntések következménye helyett, viszont egy olyan külső körülmény volt, amire senki sem tudott előre felkészülni, de ennek ellenére mégis sikeresen és gyorsabban tudtak a gazdaság szereplői és a lakosság is reagálni rá, mint a 2008-as válságra. A Covid-19 okozta válság gyakorlatilag földbe állította az irodapiacot, mert a karantén időszak alatt megszerzett hasznos és pozitív tapasztalatok alapján a munkáltatók és a munkavállalók egy része is fontos elvárásnak tartja ma már azt, hogy otthon lehessen munkát végezni. Ez gazdasági szempontból először rossznak tűnt. Azonban a megugró energiaárak miatt azok a cégek, akik leépítették az irodakapacitásuk egy részét, utólag úgy értékelték, hogy jobban tudták venni az energiaválság okozta akadályokat. Véleményem és tapasztalatom szerint a Covid megjelenése előtti szintre már nagy valószínűséggel nem fog visszatérni a munkahelyi jelenléti munka, ez tehát ismét átrendezi a gazdaság egyes ágazatait.

A Covid utáni válságból véleményem szerint nehezebb lesz kilábalni, mert napjainkban súlyos geopolitikai válság körvonalazódik a világban. Háború zajlik Európában és a világ több pontján is pattanásig feszült a gazdasági, társadalmi helyzet. Szkeptikusok már a 3. világháború kitörését és atomháborút jósolnak, ami remélhetőleg soha nem következik be. A Magyarországon erőteljesen jelenlévő infláció gyors növekedése sem könnyíti meg a leszakadó, szegényebb rétegek sorsát, nem véletlenül hívják az inflációt a szegények adószedőjének. Az infláció megjelenését és gyorsuló ütemét az a tény gerjesztette, hogy a gazdaságok újraindításakor rengeteg pénzt pumpáltak bele a piacokba és most ennek a negatív hatásai tapasztalhatók.

A válságok során rengeteg visszaélés, csalás, szabálytalanság és rossz döntések egész sora mutatta be azt, amit elemeztem témám bemutatása során. Egyik válságnak sem kellett volna bekövetkezni, ha a gazdaság szereplői betartották volna azokat a szabályokat, amiket elfogadtak egymás között. Bár a gazdasági válság jelentős károkat okozott a világ számos országában, de a nemzetállamok kormányai által tett erőfeszítések révén sikerült stabilizálni az országok gazdaságait, és elindítani az új gazdasági fellendülést. Azonban a válság súlyos következményekkel járt az emberek számára, és felhívta a figyelmet a gazdasági rendszer sebezhetőségére. Azóta számos ország és nemzetközi szervezet dolgozik azon, hogy megelőzze a hasonló válságokat a jövőben. A válságok hatása sok ember számára még napjainkban is

érezhető, megmutatta mindannyiunk számára, hogy minden ország gazdasági rendszere számos sérülékenységgel rendelkezik, amelyeket a jövőben fokozottan figyelembe kell venni. Ezekkel a tapasztalatokkal a birtokukban már biztonságosan fel lehet készülni egy esetlegesen ismét bekövetkező gazdasági, pénzügyi vagy társadalmi krízisre.

8. IRODALOMJEGYZÉK

1. Beke, K. (2016. 04. 05.). *www.portfolio.hu*-2. Letöltés dátuma: 2023. 04. 23., forrás: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20160405/hatalmas-tehertol-szabadulunk-megmire-koltottuk-az-imf-hitelt-229691>
2. Bénassy-Quéré, A., & Weder di Mauro, B. (2020). European pandemic recovery: an opportunity to reboot. Letöltés dátuma: 2023. 03. 22., forrás: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2020/number/4/article/european-pandemic-recovery-an-opportunity-to-reboot.html>
3. Botos, B. (2011). A válság hatása a magyar külkereskedelemre. Letöltés dátuma: 2023. 03. 16., forrás: <https://gtk.unimiskolc.hu/files/522/v%C3%A1ls%C3%A1g%20el%C5%91tt%C3%BCnk%20vagy%20ut%C3%A1nk2.pdf>
4. Deák, D. (2020. 05. 06.). Az uniós válságkezelés válsága. Letöltés dátuma: 2023. 02. 25., forrás: <https://www.xxiszazadintezet.hu/az-unios-valsagkezeles-valsaga>
5. Egy főre jutó bruttó hazai termék vármegye és régió szerint. (2021). Letöltés dátuma: 2023. 02. 11., forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0078.html
6. Farkas, B., Voszka, É., & Mező, J. (2012. 03.). Válság és válságkezelés az Európai Unió kohéziós országaiban. Letöltés dátuma: 2023. 02. 26., forrás: <https://eco.u-szeged.hu/download.php?docID=39948>
7. Gross Domestic Product, 4th Quarter and Year 2020. (2021. 01. 28.). Letöltés dátuma: 2023. 03. 16., forrás: <https://www.bea.gov/news/2021/gross-domestic-product-4th-quarter-and-year-2020-advance-estimate>
8. Hogyan ismerhetjük fel az összeesküvés-elméleteket? (dátum nélk.). Letöltés dátuma: 2023. 04. 20., forrás: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/fighting-disinformation/identifying-conspiracy-theories_hu
9. Károly, G. (2021. 02. 16.). 5,1 százalékkal csökkent a magyar GDP 2020-ban. Letöltés dátuma: 2023. 04. 05., forrás: <https://index.hu/gazdasag/2021/02/16/gdp-novekedes-ksh-statisztika-2020-koronavirus/>
10. Lenkei, G. (2016. 02. 21.). Ezért dőlt be a világgazdagság. Letöltés dátuma: 2023. 02. 27., forrás: <https://www.azenzem.hu/cikkek/ezert-dolt-be-a-vilaggazdagsag/3062/>
11. Mérő, K. (2021. szeptember). A fedezett kötvények minősítésének gyakorlata. *Gazdaság és pénzügy*, 325-346. Letöltés dátuma: 2023. 02. 17., forrás: http://real.mtak.hu/132916/1/325-348Mero_K.pdf
12. MNB árfolyamok. (dátum nélk.). Letöltés dátuma: 2023. 04. 12., forrás: <https://www.mnb.hu/arfolyam-lekerdezes>
13. MTI. (2020. 12. 10.). Megugrott a munkanélküliség az USA-ban. Letöltés dátuma: 2023. 03. 21., forrás: <https://www.vg.hu/penz-es-tokepiac/2020/12/emelkedett-a-munkanelkuli-segelyt-kerok-szama-az-usa-ban>

14. Oberfrank, B. (2022. 04. 21.). A koronavírus kiemelte a versenyképesség kulcsszerepét. Letöltés dátuma: 2023. 03. 21., forrás: <https://www.mnb.hu/letoltes/oberfrank-balazs-a-koronavirus-kiemelte-a-versenykepesség-kulcsszerepet.pdf>
15. President Obama on The Economy. (dátum nélk.). Letöltés dátuma: 2023. 02. 22., forrás: <https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/obamawhitehouse.archives.gov/files/achievements/The%20Record%20-%20The%20Economy.pdf>
16. S&P 500 Index. (2023). Letöltés dátuma: 2023. 02. 16., forrás: <https://www.cnbc.com/quotes/.SPX?qsearchterm=>
17. Somai, M. (2009). Nagy EU-tagállamok és a gazdasági válság. Letöltés dátuma: 2023. 03. 05., forrás: <https://mek.oszk.hu/09300/09385/09385.pdf>
18. Su-Lin, T. (2022. 11. 30.). China could reopen in march, but zero-Covid has shaken confidence in supply chains, economist says. Letöltés dátuma: 2023. 03. 26., forrás: <https://www.cnbc.com/amp/2022/11/30/economist-chinas-zero-covid-has-shaken-confidence-in-supply-chains.html>
19. Szepesi, A. (2022. 02. 04.). Kissé emelkedett a munkanélküliségi ráta az USA-ban. Letöltés dátuma: 2023. 03. 16., forrás: <https://www.napi.hu/nemzetkozi-gazdasag/usa-munkanelkulisegi-rata-emelkedes.745450.html>
20. Szűcs, P. (2023. 01. 22.). Most kiderül, mekkora kárt okozott a zéró Covid politika. Letöltés dátuma: 2023. 03. 24., forrás: <https://novekedes.hu/mag/kinai-holdujev-most-kiderul-mekkora-kart-okozott-a-zero-covid-politika>
21. The great recession and Its aftermath. (2013. 11. 22.). Letöltés dátuma: 2023. 02. 22., forrás: <https://www.federalreservehistory.org/essays/great-recession-and-its-aftermath>
22. *www.elemzeskozpont.hu-1*. (2023. 01. 31.). Letöltés dátuma: 2023. 02. 11., forrás: <https://elemzeskozpont.hu/gazdasagi-valsag-hogyan-alakul-ki-elorejelzesi-modszerek>
23. *www.elemzeskozpont.hu-2*. (2023. 01. 06.). Letöltés dátuma: 2023. 02. 18., forrás: <https://elemzeskozpont.hu/penzugyi-valsag-2008-gazdasagi-valsag-hatasai-kovetkezmenye>
24. *www.elemzeskozpont.hu-3*. (2022. 10. 15.). Letöltés dátuma: 2023. 02. 18., forrás: <https://elemzeskozpont.hu/cds-jelentese-fogalma-cds-felar-grafikon-magyarorszag>
25. *www.elemzeskozpont.hu-4*. (2023. 01. 13.). Letöltés dátuma: 2023. 02. 18., forrás: <https://elemzeskozpont.hu/cdo-mbs-clo-ujra-tozsden-vannak-2008-valsagot-okozotermekek>
26. *www.elemzeskozpont.hu-5*. (2022. 10. 04.). Letöltés dátuma: 2023. 03. 12., forrás: <https://elemzeskozpont.hu/imf-hitel-mit-jelent-mi-tortent-2008-ban-hogyan-lett>
27. *www.portfolio.hu-1*. (2008. 09. 17.). Letöltés dátuma: 2023. 02. 15., forrás: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20080917/bajkevero-penzugyi-termekek-mit-erdemes-tudni-roluk-102469>

28. *www.portfolio.hu-3*. (2020. 09. 06.). Letöltés dátuma: 2023. 04. 23., forrás:
<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20200906/meg-mindig-elnek-a-koronavirusos-kontok-ime-az-5-legdurvabb-447396>
29. *www.tradingeconomist.com*. (dátum nélk.). Letöltés dátuma: 2023.. 02. 18., forrás:
<https://tradingeconomist.com>

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Ingatlanárak növekedése az Amerikai Egyesült Államokban.....	7
2. ábra: Használt ingatlan eladások száma az Amerikai Egyesült Államokban.....	8
3. ábra: Új építésű ingatlan eladások száma az Amerikai Egyesült Államokban	8
4. ábra: USA GDP növekedése 1960-2020	18
5. ábra: A Cinemascope Stúdió árjegyzéke a 2006. évben	32
6. ábra: A Cinemascope Stúdió árbevétele 1994-2022 között	38
7. ábra: a Cinemascope Stúdió ügyfeleinek száma 1994-2022 között.....	38
8. ábra: A válaszadók életkorának eloszlási aránya	40
9. ábra: A válaszadók lakóhelyének százalékos megoszlása	41
10. ábra: A válaszadók legmagasabb befejezett iskolai végzettségének százalékos megoszlása	41
11. ábra: Asszociációk a 2008-as válság kifejezésre.....	42
12. ábra: A 2008-as válságról a válaszadók eszébe jutó szavak százalékos megoszlása.....	42
13. ábra: A válaszadók megtakarításának befektetési tárgya százalékos megoszlásban a 2008-as válság idején.....	43
14. ábra: A válaszadók véleménye százalékos megoszlásban, arról, hogy a 2008-as válság milyen módon érintette őket és családjukat	44
15. ábra: A válaszadók válságkezelési módjának százalékos megoszlása.....	45
16. ábra: A válaszadók százalékos megoszlása a 2008-as válság előtti életszínvonal újbóli eléréséről	45
17. ábra: Asszociációk a Covid-válságra	46
18. ábra: A válaszadóknak a Covid-válságról eszébe jutó szavak százalékos megoszlása.....	47
19. ábra: A Covid-válság karantén időszakának munkavégzést befolyásoló tényezők százalékos megoszlása	47
20. ábra: A válaszadók véleménye százalékos megoszlásban arról, hogy a Covid-válság milyen módon érintette őket és családjukat.	48
21. ábra: A válaszadók havi jövedelmének alakulása a karantén időszaka alatt.....	48
22. ábra: A növekvő havi jövedelemmel rendelkezők megoszlása a különböző gazdasági ágazatokban, a Covid-válság idején	49
23. ábra: A csökkenő havi jövedelemmel rendelkezők megoszlása a különböző gazdasági ágazatokban, a Covid-válság idején	50

24. ábra: A válaszadók megtakarításának befektetési tárgya százalékos megoszlásban a Covid-válság idején.....	51
25. ábra: A válaszadók lehetősége a jövőbeni céltartalék képzésére	53

MELLÉKLETEK

KÉRDŐÍV

Kedves Kitöltő!

Böröcz Richárd vagyok a Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügy és számvitel szakos hallgatója. Szakdolgozatomhoz kutatást végzek a 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság, valamint a 2019-es Covid-válság emberekre gyakorolt hatásait vizsgálva. A kérdőívem kitöltése körülbelül 10 percet vesz igénybe, mellyel nagymértékben hozzájárulna dolgozatom sikeres elkészítéséhez. Kérem, válaszával segítsen a felmérésben. A kérdőívem kitöltése önkéntes alapú, illetve anonim (név nélküli) módon történik. Mivel a válaszok összesítve lesznek értelmezve, egyéni beazonosítás nem lesz lehetséges. Kérem, hogy csak a 18 évet betöltött személyek töltsék ki, hogy kutatásom eredménye objektív legyen.

Természetesen minden válasz hasznos és értékes számomra!

1.) Az Ön neme?

1. Férfi
2. Nő

2.) Az Ön életkora?

1. 18 – 29 év
2. 30 – 39 év
3. 40 – 49 év
4. 50 – 59 év
5. 60 év feletti

3.) Az Ön lakóhelye település szerint:

1. Főváros
2. Megyei jogú város / megyeszékhely
3. Város
4. Falu / község
5. Tanya

4.) Mi az Ön legmagasabb befejezett iskolai végzettsége?

1. 8 általános iskola
2. Szakmunkásképző, szakiskola
3. Érettségi

4. Szakirányú felsőfokú (FOSZK)
  5. Főiskola / egyetem
- 5.) Melyik szó jut eszébe a 2008-as válságról?
(erre több választ is bejelölhet)
1. Munkanélküliség
  2. Infláció
  3. Ingatlanpiaci válság
  4. Hajléktalanság
  5. Államháztartási hiány
  6. Svájci Frank alapú hitel
  7. Gazdaság lelassulása
  8. Recesszió
  9. Fogyasztáscsökkenés
  10. Egyéb: _____
- 6.) Ön rendelkezett tartós megtakarítással ebben a 2008-as válság idején?
1. Igen
  2. Nem
- 7.) Ha Ön 2008-as válság idején rendelkezett megtakarítással, mi volt a befektetés tárgya?
1. Lakóingatlan
  2. Termőföld
  3. Befektetési tőmbarany
  4. Műtárgy
  5. Állampapír
  6. Részvény
  7. Kötvény
  8. Lekötött forint bankbetét
  9. Lekötött deviza bankbetét
  10. Egyéb: _____
- 8.) Ön rendelkezett svájci frank alapú hitellel ebben az időszakban?
1. Igen
  2. Nem
- 9.) Ebben az időszakban Ön rendelkezett-e más hitellel?(pl. forint, yen alapú hitel)
1. Igen
  2. Nem

10.) Jelölje az 1-5-ig szóló skálán, hogy Önt és családját hogyan érintette a 2008-as válság?

1. Egyáltalán nem érintett
2. Kis mértékben érintett a válság
3. Még épp, hogy kezelhető volt számomra a probléma
4. Eléggé megérintett a válság
5. A válság közvetlen károsultja voltam

11.) Hogyan kezelte a 2008-as válságot?

1. Nem kellett kezelnem, mert közvetlenül nem érintett.
2. Átcsoportosítottam a hiteleimet.
3. Feléltem a tartalékaimat.
4. Állami segítséget vettem igénybe az élekvitelem fenntartásához.
5. Egyéb: _____

12.) Ha Ön károsultja volt a 2008-as válságnak, mennyi időbe telt a válság előtti életszínvonalának újbóli elérése?

1. 0-1 év
2. 1-2 év
3. 2-3 év
4. 3-4 év
5. 4-5 év
6. Több, mint 5 év
7. Nem tudtam elérni a korábbi életszínvonalamat

13.) Melyik szó jut eszébe a Covid okozta válságról? (erre több választ is bejelölhet)

1. Munkanélküliség
2. Infláció
3. Home Office
4. Házhozrendelés
5. Államháztartási hiány
6. Félelem
7. Gazdaság lelassulása
8. Recesszió
9. Fogyasztáscsökkenés
10. Egyéb: _____

14.) A 2020-as Covid-válság mindannyiunkat érintett.

Az Ön mindennapi életét, munkavégzését hogyan befolyásolta a karantén időszaka?

1. A korábbi időszakhoz képest több munkát kellett végezmem
2. Nem érintett, folyamatosan ugyanannyit dolgoztam, mint korábban

3. Home office-ba kerültem
4. Fizetett szabadságra kerültem
5. Fizetés nélküli szabadságra kerültem
6. Munkanélküli lettem

15.) Jelölje az 1-5-ig szóló skálán, hogy Önt és családját hogyan érintette a Covid okozta válság?

1. Egyáltalán nem érintett
2. Kis mértékben érintett a válság
3. Még épp, hogy kezelhető volt számomra a probléma
4. Eléggé megérintett a válság
5. A válság közvetlen károsultja voltam

16.) A karantén időszakok alatt Önnek:

1. Nőtt a havi jövedelme
2. Csökkent a havi jövedelme
3. Ugyanannyi maradt a jövedelme
4. Megszűnt a rendszeres havi jövedelme

17.) Ha a Covid-válság idején Önnek NŐTT a havi jövedelme, melyik gazdasági ágazatban dolgozott?

1. Mezőgazdaság, vadászat, erdészet, halászat, bányászat és kőfejtés
2. Élelmiszer, ital, textil-, fa és papír-, kőolaj-, és kapcsolódó termékek gyártása
3. Vegyi, gyógyszer, és gyógyászati vegyi termékek gyártása
4. Fémalapanyag és fémfeldolgozási termékek, műanyag és egyéb nem fém termékek gyártása
5. Számítógép, elektronikai termékek, elektromos berendezések gyártása
6. Gépek és berendezések gyártása
7. Járműgyártás
8. Egyéb feldolgozóipar
9. Villamos energia-, gáz-, gőz- és vízellátás, hulladékgyűjtés
10. Építőipar
11. Nagy- és kiskereskedelem
12. Szállítás és raktározás
13. Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás
14. Könyvkiadás, műsorszórás
15. Távközlési, informatikai és egyéb információs szolgáltatások
16. Pénzügyi, biztosítási tevékenység
17. Számviteli, gazdálkodási, építészeti, mérnöki, tudományos kutatás, tanácsadás, és az egyéb adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenységek
18. Közigazgatás és kötelező társadalombiztosítás
19. Oktatás
20. Humán-egészségügyi szolgáltatások, a bentlakásos ellátás, szociális ellátás
21. Rendvédelem, honvédelem, katasztrófavédelem

22. Egyéb: _____

18.) Ha a Covid-válság idején Önnek CSÖKKENT a havi jövedelme, melyik gazdasági ágazatban dolgozott?

1. Mezőgazdaság, vadászat, erdészet, halászat, bányászat és kőfejtés
2. Élelmiszer, ital, textil-, fa és papír-, kőolaj-, és kapcsolódó termékek gyártása
3. Vegyi, gyógyszer, és gyógyászati vegyi termékek gyártása
4. Fémalapanyag és fémfeldolgozási termékek, műanyag és egyéb nem fém termékek gyártása
5. Számítógép, elektronikai termékek, elektromos berendezések gyártása
6. Gépek és berendezések gyártása
7. Járműgyártás
8. Egyéb feldolgozóipar
9. Villamos energia-, gáz-, gőz- és vízellátás, hulladékgazdálkodás
10. Építőipar
11. Nagy- és kiskereskedelem
12. Szállítás és raktározás
13. Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás
14. Könyvkiadás, műsorszórás
15. Távközlési, informatikai és egyéb információs szolgáltatások
16. Pénzügyi, biztosítási tevékenység
17. Számviteli, gazdálkodási, építészeti, mérnöki, tudományos kutatás, tanácsadás, és az egyéb adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenységek
18. Közigazgatás és kötelező társadalombiztosítás
19. Oktatás
20. Humán-egészségügyi szolgáltatások, a bentlakásos ellátás, szociális ellátás
21. Rendvédelem, honvédelem, katasztrófavédelem
22. Egyéb: _____

19.) Ön a Covid-válság idején rendelkezett tartós megtakarítással?

1. Igen
2. Nem

20.) Ha Ön a Covid-válság idején rendelkezett megtakarítással, mi volt a befektetés tárgya?

1. Lakóingatlan
2. Termőföld
3. Befektetési tőmbarany
4. Műtárgy
5. Állampapír
6. Részvény
7. Kötvény
8. Lekötött forint bankbetét
9. Lekötött deviza bankbetét

10. Egyéb: _____

21.) Ön a Covid-válság idején rendelkezett-e havi törlesztésű hitellel?

1. Igen
2. Nem

22.) Ha Ön rendelkezett hitellel, igénybe vette-e a hitelmoratórium lehetőségét?

1. Igen
2. Nem

23.) Ha Ön károsultja volt a Covid-válságnak, sikerült-e a válság előtti életszínvonalának újbóli elérése?

1. Igen, ismét azon az életszínvonalon élek
2. Nem tudtam elérni a korábbi életszínvonalamat

24.) Ha Ön részese / elszenvedője volt mindkettő válságnak, akkor a 2008-as válság után pénzügyi tekintetben tudatosabb döntéseket tudott-e hozni, mint előtte?
Kérem jelölje be, hogy inkább melyik igaz Önre.

1. Igen
2. Nem

25.) Ha lehetősége adódna, Ön részt venne egy lakossági pénzügyi kultúra fejlesztő tanfolyamon, ahol új információkat kaphat a tudatosabb háztartásokat érintő anyagi gazdálkodás terén?

1. Igen
2. Nem

26.) Ön tervezi-e a jövőben, hogy az esetleges újabb válságok idejére céltartalékot képezzen?

1. Nincs rá anyagi lehetőségem
2. Van rá lehetőségem, de még nem tervezem
3. Van rá lehetőségem és a jövőben szeretnék létrehozni céltartalékot
4. Jelenleg is rendelkezem céltartalékkal
5. Bővíteni szeretném a már rendelkezésemre álló céltartalékomat.

Köszönöm, hogy kitöltötte kérdőívemet és válaszaival segítette munkámat!